

Elisenvaara

Tämä tiedosto on kopioitu Kurkijoen nettisivuille Rainar Hakulisen kirjoittamasta Kurkijoki kylästä kylään -kirjasta. 2. painos, Loimaa 1996. © Kurkijoki-Säätiö.

Lihavoinnit ovat minun, samoin suluissa olevat viittaukset Elisenvaaran asemanseudun talokarttaan (roomalainen + arabialainen numero) tai koko Elisenvaaran talokarttaan (E + numero). Talokartat löytyvät Kurkijoki.fi -sivuilta.

Tapio Nikkari

Kun Kurkijoella puhuttiin Elisenvaarasta, tarkoitettiin sillä yleisesti asemaa ja asemanseutua. Tämä oli hyvin ymmärrettävää. Olihan asemanseudulla tärkeä merkitys koko pitäjälle. Jos rantakyläläinen lähti junamatkalle, ei hänelle yleensä tullut mieleenkään hakeutua Alhon asemalle. Elisenvaaraa pidettiin rautatiekeskuksena, liikenteen pääpaikkana, joka kehittyi monilla aloilla Kurkijoen hallintokeskusta, Lopottia, nopeammin.

Maantie Lopotista Elisenvaaraan tuli varsin tutuksi monille rantakyläläisille eikä vain **Pekka Veijalaiselle**, joka posteljoonina ollessaan ajeli tuon tien edestakaisin joka arkipäivä. Asioita oli monenlaisia. Lopotin kauppoihin tuotiin tavaroita, Kurkijoen Osuusmeijeri toi säännöllisesti voita ja piimää asemalle, monet yksityiset ajoivat tuon tien hevosella käydäkseen Savonlinnassa, jonne ei Kurkijoelta ollut linja-autoyhteyttä. Tuo 15 kilometrin pituinen maantie hallintokeskuksen Lopotin ja liikennekeskuksen Elisenvaaran välillä oli valtatie ja päätie.

Tyklänojasta alkaen tie kulki **Alakylän** peltoalueiden halki ja nousi **Sikiönmäelle** melkein **Pekka Sikiön** (E 84) pihan läpi, sillä tien molemmin puolin oli asumukseen kuuluvia rakennuksia. Täällä matkaa oli jo 100 metriä korkealla mäellä, jossa kaunis-kukkainen ja harvinainen akileijaängelmä koristi tien vasemmalla puolella sijaitsevan hakamaan ojanvarsia. Elisenvaaran **kansakoulun** (E 33) lähellä alettiin olla jo taajaman tuntumassa. Tien oikealla puolella oli rivi uusia taloja, ja noustuaan yhteiskoulun mäelle, **Saavanmäelle**, matkaa näki uuden upean **seurakuntatalon** (III 126) sekä komean **yhteiskoulun** (III 122). Elisenvaaran asemanseutu oli saavutettu. Paluumatkan kulkija huomasi paljon helpommaksi, varsinkin liikkuessaan polkupyörällä. Useat mäet, joissa hän asemanseudulle tullessaan oli hikoillen työntänyt pyöräänsä, olivat nyt mukavia laskuja. Olihan Lopottiin mentäessä laskeuduttava lähes 95 metriä alemmaksi.

Elisenvaara oli noin 45 neliökilometriä laaja. Varsinainen maarekisterikylä käsitti lähes 30 neliökilometrin suuruisen alueen asemanseudun kaakkoispuolella. Etelästä pohjoiseen oli pituutta noin seitsemän kilometriä, ja kyläalueen leveys lähenteli kuutta kilometriä. Lännessä ja luoteessa Elisenvaara rajoittui Haapavaaraan ja Sorjoon. Pohjoisessa oli Huutomäki ja ns. Kuuppalankorven välityksellä Elisenvaara rajoittui Mikrilään, joka oli virallisena rajanaapurina Pyörteen kohdalla. Idässä rajoittui Elisenvaara Luohavaaran ja Savoijan kyliin. Etelässä Kurenlammin eteläpuolella taas Kuuppalan salopalstat

Vehkasuon kohdalla rajoittivat kylän Oksentiinmäkeen, jota vastaan oli virallista rajaakin lähes kilometrin verran. Muita etelässä olleita rajanaapureita olivat Aromäki ja Titto.

Maastoltaan Elisenvaaran kylä oli melko tasaista kankareseutua, sillä laajoilla alueilla olivat korkeuserot vain 20–30 metriä. Kylän itäisin osa oli erittäin tasaista. Siellä sijaitsi parin neliökilometrin laajuinen **Pirhosuo**, josta sai alkunsa **Vonkaoja**, Kurkijoen kirkon ohi Laatokkaan laskevan joen toinen lähdehaara. Pirhosuon seutu oli melko korkealla, sillä monet mäet kohosivat 70–80 metrin korkeuteen. Kaakossa **Kurenlammin** eteläpuolella oli 84 metrin korkuinen **Koukkukallio** sekä hieman matalammat **Huolimäki** ja **Hilpanmäki**, joiden välisessä korpimaastossa yhtyi **Tyklänoja Vonkajaan**. Elisenvaaran kylän eteläosassa oli loivarinteinen **Lassinmäki** sekä lounaassa 92 metriä korkea loiva **Martanmäki** ja 97 metriä korkea **Jokimäki** monine kalliomuodostumineen. Avokallioita ei ollut paljoakaan kylän alueella. Niinpä länsiosassa ollut 100 metrin korkuinen **Kärimäki** oli loivapiirteinen ympäristön peltoaluetta hallitseva kohouma. **Äikänmäki** kyläalueen luoteisosassa oli pienien kallioiden muodostama 98 metrin korkuinen metsäinen mäki. Se oli harvinaisen ahonoidanlukon kasvupaikka. Mainitun kasvin sukulainen tylppälehtinen noidanlukko oli tavattu seurakuntatalon luota. Sekin oli suuri kasviharvinaisuus.

Kylän pohjoisosassa oli Elisenvaaran korkein kohta 109 metrin korkuinen **Kekinmäki**, jonka kolmiomittaustornista oli laajat näköalat. Sieltä näkyi asema-alueen yli luoteeseen Suohovin ympäristön tasaisille seuduille, joissa olivat viljelty **Sitarsuo** ja luonnon-tilassa oleva **Kenraalinsuo** turvepehkutehtaineen. Kekinmäestä koilliseen oli 101 metriä korkea **Pänttämäki**, joka oli pohjoisrinteeltään melko jyrkkä.

Elisenvaaran kylä oli kuivaa seutua. Kaakkoisosassa sijaitsi puolen kilometrin laajuinen suorantainen **Kurenlampi**, jonka pohjoisrannan karun näköiset rämeet saivat harju-
muodostumien ravinnerikasta pohjavettä. Sitä osoitti komea leveälehtinen suovilla, hyvien soiden tyyppikasvi, jonka ainoa tunnettu kasvupaikka pitäjässämme oli juuri kyseisen lammen rantasoistumilla. Kyläalueen länsirajaa sivuten virtasi **Matosyrjänsuon** ja **Kurnaistensuon** kautta Jurikanlähteestä lisävesiä saanut **Titonkanava**, jolla ei vesistönä ollut täällä alkulähteillään suurta merkitystä. Tästä osittain peratusta kanavasta sai alkunsa **Raholanjoki**, joka alajuoksullaan antoi koskivoimaa kolmelle myllylle ennen yhtymistään **Heinjokeen**.

Kotavaaranjoki, joka alkoi Kurkijoen ja Parikkalan pitäjien rajalta Niinikummunsuolta, oli Elisenvaaran merkityksellisin vesistö. Huutomäen kylää sivuten joki virtasi rata-
pihan alitse asemanseudun läpi itään. Runsaasti mutkittileva uoma leveni sittemmin ns. **Pyörteen** kohdalla, jossa joki **Vääräkoskenjoki**-nimisenä oli aikoinaan pyörittänyt Mikrilän kylään luettua **Mylénin myllyä**. Joki laski **Soskuanjokeen** Savojan ja Rähävaaran kylien rajalla. Kotavaaranjoella oli erikoisesti asemanseudun lapsille suuri merkitys uintipaikkana. Suohovin pelloilta laskeneen pienen sivuhaaran kohdalla olivat

parhaimmat uintipaikat. »Kyllä siellä 'koiraa', 'kissaa' ja 'sammakkoa' päivät pitkät polskuteltiin. Välillä oli mukava käydä - jos uskalsi - hiukan härnäämässä sitä käyräsarvista vihaista pässiä, joka pumpun mäellä lieassa pitkin kesää pyöriskeli», kirjoittaa lasten touhuista nimim. Entinen poika.

Suohovin peltojen kuivattamisen yhteydessä v. 1930 **Kotavaaranjoki** perattiin, jolloin sen merkitys vesistönä väheni. Uintipaikat osittain hävisivät, ja koko joen salaperäisen tumma viehätysvoima katosi. Joesta tuli matala puro, jossa tuskin sai varpaansa kasteltua. »Olihan siitä veden vähenemisestä sellainen mukava seuraus, että voitiin ruveta kalastamaan pelkillä käsillä. Erikoisen hyvin se kävi päinsä sillan alla, alimmassa tunnelissa», kertoo edelleen nimim. Entinen poika. Pikkupojat siis löysivät joesta uutta viehätystä perkauksen jälkeenkin. Kun Elisenvaaran ratapihaa laajennettiin Lappeenrannan radan rakentamisen yhteydessä, pidennettiin ratapihan alitse kulkevaa maantiesiltaa ja ns. 'pusutunnelia'. Nyt vaadittiin pikkupojilta jo rohkeutta kahlata sillan alitse. Jännittävyys lisääntyi kalastustouhuissakin, kun kivenuoliaisia koetettiin käsin pyydystellä. Mainittu sillan alus oli talvisin erinomainen luistelupaikka, jonka merkitys joen perkauksen jälkeen myös väheni. Kesäiset kalastus- ja ravustuspuuhat täytyi perkauksen jälkeen suorittaa joen alajuoksulla. Kotavaaranjoki oli lasten suosima paikka. Kokonaan ilman veden tarjoamia iloja ei siis tarvinnut Elisenvaarassakaan lapsuuttaan viettää.

Elisenvaaran peltoalueet sijaitsivat osittain Lopotin-Elisenvaaran maantien tuntumassa, osittain Alhon-Elisenvaaran rautatien varrella sekä näiden molempien liikenteiden välisessä maastossa. Lopotin-Elisenvaaran maantien koillispuolella olivat laajat ja melko tasaiset pellot, joiden läpi kaivettuja oja pitkin virtasivat vedenjakkajalla olevan Pirhosuon vedet myös pohjoiseen päin Kotavaaranjokeen. Asemanseudun länsipuolella sijaitsivat aikaisemmin mainitun **Sitarsuon** viljelysseudut **Suohovin** ympäristössä. Haapavaaran rajalla olevat **Kuurnaistensuo** ja **Matosyrjänsuo** koskettivat viljelyalueilleen Elisenvaaraa. Täällä kylän länsiosassa olivat lisäksi **Rautamullan** ja **Jokisuon** viljelyseudut. Maalaji oli kaikkialla hyvää, hiekkapitoista multamaata, paikoitellen savea ja ravinnerikasta suota, josta saatiin myös mutaa savimaiden parantamiseen. Jokisuolla Titon kylän tuntumassa oli lähiseudun viljelijöiden yhteinen mudanottopaikka. »Kesäisin melkeinpä tiettömän taipaleen takana sijaitsevalta mutasuolta lähti talvisin ainakin neljälle suunnalle tiet, ikään kuin valtavyylät, jotka sitten jakautuivat useammaksi tieksi suuntautuen kussakin kyläryhmässä eri viljelyksille», kertoo **Matti Miikkulainen**.

Elisenvaaran kylä oli pääosaltaan haja-asutusta. Asemanseudun taajamaa ja sen reunaosia lukuun ottamatta tiheitä asumusryhmittymiä ei ollut. Eräät kylän osat olivat kuitenkin asumusryhminä muistettavia. **Alakylä**, Lopotin-Elisenvaaran maantien tuntumassa, oli haja-asutusta, jossa tien vaikutus ei ollut välittömästi havaittavissa. Onhan selvää, että sivutiestä oli syntynyt käytännön tarpeen sanelemana. Alakylän erästä osaa, **Kurenlammen seutua**, kutsuttiin **Vehkasuoksi**. Tänne erkani tie Lopotin-Elisen-

vaaran valtatieltä **Esko ja Herman Kauppisen** talon (E 70) luota. Vehkasuolla oli Kurenlammen eteläpuolella kuuden talon muodostama ryhmittymä, jonka läpi kulki Savojalle menevä kylätie. **Sikiönmäellä** ollut Sikiönryhmä ei paljoakaan näkynyt maantielle **Pekka Sikiön** taloa (E 84) lukuun ottamatta. Alakylän omalaatuinen asumusryhmittymä oli **Peron alue**, johon kuului vain **Toivo Paturin** talo (E 90).

Seitsemän talon muodostama **Sopenryhmä** sijaitsi sekä rautatien itä- että länsipuolella. Sinne erkani tie **Kalle Havukan** entisen talon läheltä Lopotin-Elisenvaaran valtatieltä. Samaan ryhmään päästiin myös asemanseudulta **Kallion puusepäntiikkeen** (III 113) luota lähtevää tietä pitkin. **Kivikkomäki** oli edellisestä ryhmästä etelään, Titon kanavan toisella puolella. Sopenryhmästä johti kylätie Kivikkomäkeen. **Arvi Aron** talo (E 109) tämän tien varrella oli oikea kyläteiden risteyspaikka. Siinä lähellä oli »**Aron ylikäytävä**», jonka kautta tie jatkui Lopotin-Elisenvaaran valtatielle Sikiönmäen pohjoispuolelle. Talvisin kulki mutakuorma toisensa jälkeen Aron talon ohitse, josta oli matkaa rautatielle parisataa metriä ja Titon kanava oli noin 100 metrin päässä talon lounaispuolella.

Aikoinaan uudisraivattua peltoaluetta Haapavaaran tien varrella ruvettiin kutsumaan **Amerikaksi**, joskus Äikään Amerikaksi, sillä olihan ryhmässä asujina sekä **Pekka Äikää** että **Mikko Äikään** perilliset. Amerikka olikin eräs vanhimmista asumusryhmittymistä Elisenvaarassa. Vastaavanlaatuinen tiheä ryhmittymä oli muodostunut myös Mikrilään menevän tien varteen sekä toinen 1930-luvun lopulla Lopotin-Elisenvaaran maantien varteen lähelle Saavanmäkeä. Elisenvaaran pohjoisosassa **Kekinmäen** tuntumassa oli **Kiiskinryhmä**. Tänne päästiin Mikrilään vievältä tieltä, joka erkani Lopotin-Elisenvaaran valtatieltä **Eino Lakkosen** talon (E 36) kohdalta.

Kuuppalankorpi, rantakylän Kuuppalan palsta, käsitti mm. asemanseudun tiheään asutut osat Mikrilän ja Kamarahkon teiden välisellä alueella. Tähän alueeseen liittyi edellä mainittu Mikrilän tien varren tiheä asumusryhmittymä, joka oli oikeastaan jatkoa aivan aseman läheltä alkaneelle tienvarsiasutukselle. Kamarahko oli osaksi myös Elisenvaaran kylän osa Sortavalan ja Savonlinnan rautateiden välisellä alueella, vaikka melkoinen osa siitä kuuluikin Mikrilän kylään. Myös **Suohovi**, maatalouskoulujen sijaintipaikka, oli viimeisinä vuosina muuttunut kylän osaa merkitseväksi käsitteeksi.

Elisenvaaran kehityksessä alkoi merkittävä vaihe v. 1893, jolloin **Karjalan rata** avattiin liikenteelle. Pienen kylän elämä alkoi ratkaisevasti vilkastua. Saloseutuluonne muuttui ja korpi väistyi uuden asutuksen tieltä. Jo rautatien rakentaminen antoi oman leimansa seudun elämään. Tarvittiin miehiä ja hevosia suorittamaan maaleikkauksia ja pengerrystöitä. Piti ajaa soraa ja kiviä, piti täyttää soita ja rakentaa siltoja. Topparoikka kulki hitaasti ja kiskotus valmistui. Ratatyömaa antoi seudulle ansiomahdollisuuksia. Metsänomistajat hankkivat itselleen tuloja ratapölkkykaupoilla. Rautatienrakentajia majoittui taloihin. Heistä oli sekä hyötyä että harmia. Oli tultu uuden aikakauden kynnykselle. Olihan maamme ensimmäisen rautatien valmistumisesta kulunut vasta

kolme vuosikymmentä. Nyt tämä liikennemuoto alkoi jo tavoitella Elisenvaaran kylää, jonka isännät olivat tottuneet kuljettamaan hevospelillä tuotteitaan Lopotin satamaan tai hyvän hevosen vetämissä ajopeleissä istuen kulkemaan lähikaupunkien markkinoilla. Nyt tulivat markkinatiet junilla kuljettaviksi. Aluksi Viipuriin ja Sortavalaan sekä 15 vuotta myöhemmin Savonlinnaan avautuivat rautatieyhteydet. Uudet markkinat olivat nyt avoinna. Kun lisäksi v. 1937 valmistui **Lappeenrannan rautatie**, Elisenvaaran asemasta oli tullut neljän tärkeän rautatien risteysasema. Kolmessa vaiheessa rautatiet siis valmistuivat. Jokainen rakennusvaihe vilkastutti suuresti asemanseudun ja salopuolen talouselämää.

Karjalan rataa oli pitäjämme alueella noin 18 kilometriä. Naapuripitäjästä, Hiitolasta, se kulki melko tarkalleen pohjoissuuntaisena Alhon kylän läpi. Titossa se ylitti Titon kanavan, joka pari kilometriä virtasi rautatien tuntumassa Jokisuon viljelyalueella. Lievää vastamäkeä nousten rautatie kulki Sopenryhmän kautta Elisenvaaran asutus-seutua täällä ensi kerran sivuten ja laski hyvää myötämäkeä Elisenvaaran asemalle. Sortavalaan päin rautatie kulki koilliseen Mikrilän kylän länsiosan kautta suurten soiden ja suoviljelysten tuntumassa. Soskuanjoen ylitettyään Mikrilän ja Räihävaaran rajalla se muutaman sadan metrin kuluttua tuli Lumivaaran yhteismetsä-alueelle. Lähes seitsemän kilometriä Lumivaaran puolella kuljettuaan se ylitti kauniin harjumaaston Marianvaaran kylän 700 metriä leveällä kohdalla ja saapui uudelleen Lumivaaran pitäjään.

Savon rataa oli pitäjässämme noin kahdeksan kilometriä. Elisenvaaran ratapihan pohjoispäästä jyrkästi vasemmalle kääntyen se luoteeseen suuntautuneena kulki Huutomäen ja Sorjon korpiseutujen kautta Syväoroon ja edelleen Parikkalaan. Loivaa ylämäkeä kulkevan junan ikkunoista matkustaja voi nähdä pieniä soita, naavaisia korpikuusia ja joitakin pieniä peltotilkkuja, kun juna Kamarahkon suosta kuivatun peltoalueen ohitettuaan puuskutti kohti Sorjon asemaa. Samankaltaista erämaa- ja korpiseutua oli myös **Lappeenrannan radan** varrella Elisenvaaran kylän jälkeen nähtävänä. Tätä rautatietä oli pitäjässämme noin yhdeksän kilometriä. Melko tarkalleen länteen Elisenvaaran ratapihan eteläpäästä kääntyen tuo pitäjämme uusin rautatie halkoi viljavia suoalueita ja soistuneita metsiä. Titon kanavan se ylitti Kuurnaisten-suolla. Matkallaan se poikitti komean Matosyrjänsärkän sekä ylitti Tontinsuon. Haapavaaran seisakkeen jälkeen rautatie halkoi korpimaisia pitäjien rajalla.

Kurkijoen pitäjässä oli rautateitä noin 34 kilometriä. Elisenvaaran aseman lisäksi olivat pitäjämme alueella **Alhon ja Sorjon asemat**. Edelliseen oli Elisenvaarasta matkaa noin 11 kilometriä ja jälkimmäiseen noin kuusi kilometriä. Lumivaaran yhteismetsäalueella oli **Akkaharjun asema**, joka oli tärkeä liikennepaikka Metsikon ja Saareksen asukkaille. Myös Marianvaarasta ja Räihävaaran kylän pohjoisista osista asioitiin usein Akkaharjussa, jonne Elisenvaarasta tuli matkaa noin kahdeksan kilometriä. Pitäjässämme oli lisäksi **kolme seisaketta**, Elisenvaaran naapurikylissä **Titossa**, **Haapavaarassa** ja **Mikrilässä**. Viimeksi mainittuun oli matkaa noin neljä kilometriä, kun taas Haapavaaran

asukas sai istua junassa seitsemän kilometriä ja tittolainen kuusi kilometriä Elisenvaaraan asioimaan mennessään.

Asioita kyllä olikin. Varsinkin rautatien alkuaikoina, jolloin »aseman kello löi kolme kertaa», käytiin muiden asioiden välillä katsomassa junan tuloa ja lähtöä. Asemamies soitti kelloa saatuaan ensin merkin komeaan virkapukuun pukeutuneelta junanlähettäjältä. Kellojen jälkeen soivat sitten pillit. Junanlähettäjän annettua lähtömerkin puhalsi konduktööri pilliinsä. Tähän vastasi veturin höyrypilli lähdön merkiksi. Nyt oltiin valmiita aloittamaan matka. On selvää, että alkuvaiheessa tässä kaikessa oli lähiseudun asukkaille tietynlaista uutuuden viehätystä. Tultiin nimenomaan katsomaan junaa eikä kanssaihmissä, joita viime aikojen junilla kävijät taas tulivat tapaamaan.

Asemanseudun voimakas kehittyminen liittyi oleelliselta osaltaan aseman kehittymiseen, jota jatkui aina evakkoon lähtöön saakka, Lappeenrannan radan valmistumisen jälkeenkin. Tällöin saatiin ajan vaatimukset täyttäneet ratapiha, jossa oli 15-16 läpi-ajettavaa raidetta. Lisäksi oli useita »pätkiä» eli »pusseja» eri tarkoituksia varten. Näistä mainittakoon Louhelaisen pussi asemarakennuksen lähellä, maitopussi ja presidentin pussi Tervaportintien varrella. Korjauspussi, pieni pussi ja pitkä pussi olivat ratapihan länsiosassa. Ratapihan pohjoispäässä olivat taas reunatie, metsätie ja Jussintie, jotka myöhemmin yhdistettiin Savon rataan. Siellä oli myös tallitie veturitallille ja kääntöpöydälle. Toinen tallitie oli ratapihan eteläosassa vanhalle veturitallille. Ratapihan eteläosassa oli myös pitkä vetotie, joka vei Kurkijoen Osuuskaupan varastolle ja Elisenvaaran Maitokaupalle. Vanha veturitalli käsitti tilat neljälle veturille. Uudessa ratapihan pohjoisosassa Kamarahkon puolella olevassa tallissa oli tilaa kuudelle veturille. Valonheittäjätornit valmistuivat pari vuotta ennen evakkoon lähtöä. Ne antoivat uuden juhlallisen ulkonäön koko ratapihalle. Vanhat kaasupalot eli »luksit» joutuivat nyt pois ja niiden hoitaja **Heikki Kylliäinen** sai muita tehtäviä.

Elisenvaaran asema oli viime vuosina varsin vilkas risteysasema. Erityisesti tavara-liikenne oli jatkuvasti kasvanut ja vaihto- sekä järjestelytyöt vaativat kahden vaihtoveturin jatkuvan päivystyksen ympäri vuorokauden. Lyhyellä tenderillä varustettu vaihtoveturi n:o 307 eli ns. »kana» oli tuttu kaikille elisenvaaralaisille. Se siirteli vaunuja ja kokosi junia voimakasäänisen **Väinö Kovasen** huudellessa määräyksiä ja ohjeita. Kaikki vaihtotyöt oli kuitenkin keskeytettävä kuusi minuuttia ennen junan odotettua tuloa. Silloin ei ollut vielä täydellisiä turvallisuuslaitteita suojaamassa saapuvan junan tuloa ratapihalle.

Rautateiden palveluksessa oli Elisenvaarassa noin 300 henkilöä. He olivat kaikki tehtäviensä tasolla olevia rautatieläisiä, jotka työhönsä ja ammattiinsa kiintyneinä hoitivat mallikelpoisesti toimiansa. Erikoisesti muistetaan veturinkuljettajat, sillä »osalla heistä oli nimikkoveturit (pikkurusko) ja niitä ei juuri luvatta naapuri saanut lainata. Heillä oli myös eräänlainen rakkaus ajokkiinsa. Sen piti aina kiiltää. Veturin ulkopuolisissa osissa ei saanut olla rasvan tippaa näkyvissä», kertoo **E. V. Koskela**.

Rautateiden henkilöstö koostui monista eri heimoista. Kaikki he kuitenkin kotiutuivat uudelle asuinseudulle. Siellä elettiin kuin yhtenä rautatieläisperheenä. Elisenvaaran Rautatieläisten Keskus oli eri osastojen yhdyselimenä. Se hoiteli juhla-asioita sekä valvoi jäseniensä sosiaalisia etuja. Yhdistyksen puheenjohtajana oli **Uuno Salo** ja sihteerinä **Antti Pelkonen**.

Pieniä onnettomuuksiakin sattui joskus. Hämärässä ajoi yksinäinen veturi vaunujonoon tai juna meni väärälle raiteelle. Vakavista onnettomuuksista kuitenkin säästyttiin. Simpeleen suunnasta tullut moottorijuna ajoi kerran jarrujen jouduttua epäkuuntoon puskurin läpi. Kukaan ei kuitenkaan loukkaantunut tässä onnettomuudessa. Mainittakoon, että moottorivaunun numero oli 13.

Elisenvaaran varikon päällikkönä toimi **L. A. Hanhinen**. Viimeisenä asemapäällikkönä oli **Valde Räihä**. Ennen häntä asemapäällikön tehtäviä hoiti **Karl E. Bergman**, joka oli toimensa ohella tunnettu museomies keräten aseman lähellä olleeseen asuntoonsa arvokkaan esinekokoelman. Aseman läheisyydessä, eteläpuolella, oli kaksi vanhempaa valtion asuintaloa, »kasarmia», sekä muut tarvittavat rautatiehenkilökunnan tilat, kuten kaksi saunaa pesutupineen, joissa toisen yhteydessä oli myös leivintupa. Samalla puolella oli myös toinen taloryhmä, jossa oli viisi vanhaa asuinkasarmia sekä kaksi uutta 1930-luvulla rakennettua asuintaloa. Tervaportintien aseman puoleisessa päässä sijaitsi vanha tavaratoimisto sekä yksi pieni asuintalo edellä mainittujen talousrakennusten lisäksi. Uusi tavaratoimisto rakennettiin ratapihan länsipuolelle vastapäätä asemaa. Kamarahkossa päin Kotavaaranjoen pohjoispuolella Kuuppalankorven alueella oli lisäksi kaksi asuinrakennusta ja lepohuone sekä ratapihan länsipuolella pumppuasema ja ratamestarin toimistorakennus.

Rautatieasema oli tärkeä paikka. Tavaraa tuli ja kuormia purettiin. Kauppojen ajomiehet olivat vakituisia vieraita tavara-asemalla. Tavaraa lastattiin vietäväksi myös eri puolilla ratapihaa olleilla lastauspaikoilla tai lähiasemilla, kuten Sorjossa ja Akkaharjussa. Edellisestä lähti tukkeja, propseja ja halkoja. Akkaharjun ja Mikrilän sahat puolestaan tuottivat sahatavaraa. Aikaisemmin tulivat sekä Sorjon että Akkaharjun lastausmäärät Elisenvaaran tilastoihin. Myöhemmin olivat molemmat liikennepaikat itsenäisiä. Vauras lähiympäristö pystyi tuottamaan myös maataloustuotteita. Niinpä perunaa, viljaa, heinää, maitoa ja voita lähetettiin rautateitse markkinoille.

Asemarakennus (III 1) oli koristeellinen, rakennusaikansa tyylin mukainen. Siinä oli rautatieliikenteeseen kuuluneet lippumyymälä, matka- ja kiitotavaratoimisto sekä odotussali. Rakennuksen pohjoispäässä sijaitsi asemaravintola jota piti rouva **Källström** vuoteen 1937. Mainittuna vuonna ravintola siirtyi Matkaravinto Oy:n omistukseen, jolloin **Aino Kariniemi** tuli ravintolanhoitajaksi. Mainittakoon, että ravintola oli sen ajan tavan mukaan kaksiosainen, II ja III luokka olivat erikseen. Asemarakennuksessa oli myös postitoimisto, jonka viimeisenä hoitajana toimi **Mirjam Kokko**. Postiin oli tietenkin usein asiaa, koska postinjakelua ei oltu asemanseudulla

kokonaisuudessaan järjestetty. Postia tuotiin esim. kauppoihin, siitä jokainen sitten etsi omansa. »Jokapäiväinen vieras Elisenvaaran asemalla oli **Antti Kuntsi**. Elettiin vielä aikaa, jolloin posti asemalla huudettiin postikonttorin luukusta vastaanottajille. Antti Kuntsi oli se, joka keräsi suurimman 'potin.' Antti rupesi eräille lähiseudun asukkaille kantamaan pientä maksua vastaan päivän postin. Vähitellen hänelle kertyi kannettavaa niin paljon kuin hän jaksoi kantaa, sillä yhä useampi perhe antoi tehtävän hänelle», kertoo E.V. Koskela. Uskollisena ja tunnollisena ihmisenä Antti Kuntsi saavuttikin asiakkaittensa luottamuksen. Alakylään postin vei Lopotin posteljooni Pekka Veijalainen. Postitoimistolle rakennettiin sittemmin asemarakennuksen yhteyteen omat toimitilat v. 1937.

Asema oli kokoontumispaikka, jonka vertaista ei Elisenvaarassa muualla ollut. Iltajunilla käytiin tapaamassa tuttuja. Lähikylistä, varsinkin Mikrilästä ja Huutomäeltä, voitiin pyhäisin käydä »junilla» parikin kertaa. Junien aikataulusta oli tullut vapaa-ajan kello. Se määräsi monien sovittujen kohtaamisien ajan. Asemalle junien aikaan tekivät »treffejä» koululaiset ja varsinkin Viipuriin 19.15 lähtenyt 'juna' oli yleisesti käytetty ajankohta. Niihin aikoihin koululaiset vaelsivat Tervaportintietä, mutta myös Kamarahkosta ja Huutomäen tien varrelta tuli koululaisia ja muuta nuorisoa. Kaikki tiet johtivat asemalle. Asema oli keskus. Se hallitsi ympäristöään.

Asemanseudulle oli syntynyt tiheään rakennettu taajama kauppoineen ja julkisine rakennuksineen. Vilkas rakennustoiminta 1930-luvun puolivälissä muutti asemanseudun ulkoasua. Suuria tiejärjestelyjä tapahtui Lappeenrannan radan valmistuessa, jolloin Parikkalaan menevää maantietä laskettiin ja rakennettiin alikäytävät sekä Viipurin että Lappeenrannan radan alitse. Ratapihalla suoritettiin laajennustöitä, joiden yhteydessä ns. 'pusutunneli' ja sen kautta Huutomäelle kulkevan tien silta pitenivät. Omakotitaloja ilmestyi lisää, varsinkin aseman itäpuolelle, ja myös Kuuppalankorvessa Mikrilän tien varrella oli vilkasta rakennustoimintaa. Evakkoon lähdön aikana oli Elisenvaaran asemanseudulla lähes 200 asuinrakennusta ja kylässä kokonaisuudessaan lähes 2000 asukasta.

Asemanseudun kaupallista elämää hallitsivat pitäjämme kaksi osuusliikettä **Kurkijoen Osuuskauppa** (III 97) ja **Keski-Karjalan Osuusliike** (III 61). Molempien myymälät sijaitsivat verraten lähekkäin Lopotin ja Parikkalan teiden risteyksen tuntumassa. Osuuskaupalla oli sekatavaramyymälän lisäksi erillinen sementtitiilestä rakennettu lihamyymälä (III 98), jossa **Armas Vanhanen** palveli kohteliaasti asemanseudun rouvia ja palvelustyttöjä, jotka säännöllisesti asioivat myymälässä. Päämyymälää hoiti puolestaan **Jussi Ijäs**. Keski-Karjalan Osuusliikkeen uusittu myymälärakennus Parikkalan tien risteyksen lähellä ehti olla käytössä vain pari vuotta ennen evakkoon lähtöä. Liike oli tosin toiminut huomattavasti kauemmin. Olipa liike perustanut toisen myymälänkin Kuuppalankorpeen (II 16).

Yksityisistä sekatavarakaupoista oli vanhin ns. **Mylénin kauppa** (III 24) aseman

lähistöllä. Tätä kauppaa hoiti myöhemmin **Uuno Romppanen**. Hänen kuolemansa jälkeen kauppa jäi **Elsa Romppasen** omistukseen. Viimeisenä kaupanhoitajana oli **Otto Kuronen**. Mylénin kaupan lähellä oli **Emil Hanhinevan kauppa** (III 33), joka 1930-luvun loppupuolella oli hallitsevana rautatien »kasarmialueen» kauppana ja sai rautatieläisistä uskollisia asiakkaita. Olihan sen läheisyyteen ja siitä yhteiskoululle johtavan oikotien varteen muodostunut tiheä omakotiasutus. **Aurora Levosen kangas- ja lyhyttavara-kauppa** (II 15) sijaitsi uudessa liiketalossa Mikrilän ja Kamarahkon tien risteyksessä. Samassa talossa oli **Elisenvaaran liha- ja ruokatavarakauppa**. Mikrilään menevän tien varrella oli myös **Skyttén kauppa** (II 34). **Yrjö Mikkosen sekatavarakauppa** sijaitsi ns. Lakkosen liiketalossa (III 54), jossa oli myös P. **Mälkiän nahka- ja kenkäkauppa**. Toinen jalkineiden erikoisliike oli apteekin lähellä ollut **Lehmussaaren kenkäkauppa** (III 74). **Lotta Horman** omistama **kemikaalialan** liike sijaitsi Keski-Karjalan Osuusliikkeen myymälän vieressä (III 56). Saman talon piharakennuksessa oli erääseen aikaan myös vaatimaton **valokuvaustarvikkeita** myynyt liike.

Paikkakunnan suurin **kirjakauppa** oli **Klaes Hämäläisellä** Elisenvaaran noin 700 metriä pitkän »kauppakadun» Lopotin puoleisessa päässä (III 110). Tästä oli parinsadan metrin etäisyydellä yhteiskoulu (III 122), ja oppilaiden muodostama kaupan asiakaspiiri kulki jatkuvasti siitä ohitse, joten Hämäläisen kirjakauppa oli yhteiskoululaisille tärkeä kirjojen ja muiden koulutarvikkeiden ostopaikka. **Paldánin kirjakauppa** (I 33) palveli taas aseman takana asuvia. Aikoinaan **Helmi Palmu** hoiti talossaan lopottilaisen **J. Kaupin** omistamaa **paperikauppaa**. Kauppaliikkeistä oli vielä muistettava **Mauno Peltolan leipomotuotteiden myymälä** (III 100) nuorisoseurantaloa (III 78) vastapäätä. Samassa yhteydessä sijaitsi myös kahvila, josta tuli koululaisten suosima paikka. Hyvä leivos, lasi mehua tai aitoa sen ajan limonaadia houkuttelivat usein koululaisia »Peltolaan».

Asemalta Mikrilään päin sijaitsi kahvila ja matkustajakoti **Pölkkymäja** (II 37) ja sen vieressä **Honkasalon kahvila** (II35), jonka sittemmin omisti **Mauno Peltola**. Huutomäen tien varrella oli taas **Kososen kahvila** (I 34). Muista ravitsemusliikkeistä mainittakoon **asemaravintola**, joka oli ainoa olutanniskeluoikeuksilla varustettu ravintola koko pitäjässä. **Rouva Pirosen** hoitama **Seurahuone** (III 17) aseman lähellä oli tunnettu majoitusliike. Sen lähellä sijaitsi **Ukkolan** talossa »**Majatalo**» (III 19), kun taas Seurahuoneen rakennuksessa ollutta majoitusliikettä kutsuttiin matkustajakoti »**Toivolaksi**». Matkailijakoti »**Otava**» oli sama kuin Pölkkymäja.

Elisenvaaran asemanseudulla toimi kaksi pankkilaitosta. Nuorisoseurantalon vieressä oli **Kusti Kokkosen** johtama **Elisenvaaran Osuuskassa** (III 77) ja lähempänä asemaa kasarmialueen reunassa **Kansallis-Osake-Pankin** konttori (III 53). Sen viimeisinä johtajina toimivat **Vilho Ranta** ja **Niilo Tormo**. Mainittakoon, että talon yläkerrassa asui 1920-luvulla runoilija **Eino Leino**.

Elisenvaaran Maitokauppa Oy (III96), jolla nimellä v. 1913 perustettu Oy Suomen

Maitokauppa toimi vuodesta 1938 lähtien, välitti Viipuriin seudun tuottaman maidon. Elisenvaarassa ei ollut meijeriä, joten kaikki lähiseudun tuottama, yli kylän oman kulutuksen jäävä maito kaupattiin suuremmalle vientiliikkeelle. Haapavaarassa oli myös maidon vastaanottopaikka. Samoin Alhon asemalla oli Elisenvaaran Maitokaupan talo. Maitokauppa harjoitti myös vähittäiskauppaa asiakkaille. Sen isännöitsijänä toimi viimeisinä vuosina **Aarne Huhtaniemi**.

Elisenvaaran Sähkö Oy perustettiin v. 1920. Se ryhtyi heti rakentamaan jakeluverkostoa muuntajineen joutuen lopuksi suuriin taloudellisiin vaikeuksiin. Ajat kuitenkin paranivat ja yhtiö oli melko vakaalla pohjalla, kun se v. 1930 lopetettiin ja omaisuus myytiin laajemmalle pohjalle perustetulle **Karjalan Valo Oy:lle** (III 63). Viimeisenä Elisenvaaran Sähkö Oy:n toimitusjohtajana oli **V. Salonen**. Karjalan Valon toiminta oli varsin merkittävää koko pitäjälle. Se osti Hiitolan Sähkö Oy:n verkoston toiminnan laajentuessa niin, että talvisotaan mennessä oli lähes kolme neljäsosaa pitäjästämmme sähköistetty. Sähkön käytön lisääntyessä myös yhtiön talous vakiintui. Karjalan Valon viimeisenä toimitusjohtajana oli **Emil Lehtola**.

Palveluelinkeinojakin oli useita tämän laatusessa kyläyhteisössä. **Tyynne Hurskaisen parturinliike** (III 60) Keski-Karjalan Osuusliikkeen lähellä oli alansa ainoa liike aseman eteläpuolella. **Heinosen** vastaava liike aseman takana sekä Seurahuoneen talossa aikoinaan ollut parturinliike saivat asiakkaansa asemanseudun pohjoisosasta. Kotikampaamo piti erääseen aikaan **Salli Ijäs**. **Hilkka Tynnilän ompelimo Ida Kiiskin** talossa (III 89) suoritti asiakkaiden töitä sekä koulutti uusia alan ammattihenkilöitä pitämällä harjoittelijoita. Hänen sisarellaan **Tilda Kososella** oli myös ompelimo. Yhteiskoulun vieressä oli **Juho Pekkisen kellosepänliike**, (III 121) joka tuli yhteiskoulun oppilaille tutuksi, sillä kelloseppä Pekkinen piti vaatimatonta paperikauppaa silloin kun Hämäläisen kirjakauppaa ei vielä ollut. Muistettakoon, että asemanseudulla toimi jonkin aikaa myös **valokuvaamo Elise**. **Rouva Pellonpää** otti kuvia Lehtiön talossa ja kävi tarvittaessa kuvaamassa kauempanakin.

Asemanseudun »**kauppakatu**» tuli varsin tutuksi kyläyhteisön asukkaille. »Vaellus Elisenvaaran asemalta päämaantietä Lopottiin päin - joko jalan tai polkupyörällä - näytti kylän monenlaiset kasvot. Kun olit kuulaana kesäiltana palaamassa vaikkapa Akkaharjun lammilta uintiretkeltä ja pikku laukkuinesi hypähdit junasta Elisenvaaran asemalla, teki mielesi vielä herkutella, sitruunajäätelötikulla. Nousit alavalta asemanseudulta loivaa ylämäkeä, jolloin vähitellen ratapihan äänet vaimenivat koskaan kuitenkaan kokonaan taukoamatta. Maisema sai uusia ääniä. Alkoi kuulua **Merran pajasta** (III 116) vasaran kilkahdus alasimella - seppä työskenteli myöhään - ja vähän kauempaa **Revon lehmihaasta** (III 114) kantautui toisenlainen kalahtelu kellokkaan siirtyessä uuden mättään makuun. Saavanmäen rinteessä tulvahti vastaan ihmeellinen lämpöaalto miltei seinän tavoin. Sireenien tuoksu täytti ilman, ja **seurakuntatalolle** (III 126) vievällä hiekkatiellä räsähtelivät iltakirkkoon menijäin askeleet», kertoo nimim. H. H.

Elisenvaaran suutareina toimivat **Kusti Reponen** (III 48), **Albin Villberg** (E 27) ja **Pietari Luukkonen** (E 30). He toimivat usein myös kotisuutareina. Pietari Luukkonen tunnettiin lisäksi valokuvaajana. Muista suutarinammattin harjoittajista muistettakoon **Asikaisen veljekset** ja **Pekka Päivinen**. **Toivanen** omisti työväentalon (III 55) lähellä räätälinverstaan ja toinen räätäli **Pekka Laukkanen** asui Lopottiin menevän tien varrella. **Iivari Laukkanen** (III 106) teki muuraustöitä asemansseudulla ja **Juho Kuivainen** (E 40) valmisti puuastioita. Elisenvaaran kylän luokkimestareina on muistettava **Antti Miikkulainen** (E 91) **Matti Kiiveri** ja **Matti Kylliäinen** (E 95). Luokkien valmistus oli tosin 1930-luvulla jo melko vähäistä. **Ilmari Merran** (III 116) paja sijaitsi Lopottiin johtavan tien varrella yhteiskoulun luona. Ammattitaidolla suoritettiin siellä alan työt, ja pajan asiakaspiiri käsitti myös naapurikyläläisiä. Suohovin koulutilan pajalla (I 59) takoi **Antti Koho**, Titon kylästä muuttanut toisen polven ammattiseppä. Myös Kuuppalankorvessa oli erääseen aikaan paja.

Terveys oli tärkeä asia jo silloin. **Ida Kiiski** (III 89) ja **Anna Kiiski** olivat ammattikurssin suorittaneita hierojia, jotka molemmat toimivat asemansseudulla. Vuodesta 1923 lähtien asui piirilääkäri **N. J. Arppe** Elisenvaarassa pitäen myös vastaanottoa omassa talossaan Lopotin tien (III 92) varrella aina vuoteen 1934. Hänen seuraajansa oli **Mauno af Heurlin**, joka asui yhteiskoulun luona **Antti Tiaisen** talossa (III 120) ja myöhemmin Simolanmäellä **Pekka Kiiskin** (Louhkan Pekka) talossa (III 112). Rautateillä oli parin viime vuoden aikana ennen sotia lääkärinä Lahdenpohjan kauppalanlääkäri **E. Piipponen** sekä viimeisenä vuotena ennen evakkoon lähtöä virkaatekevänä piirilääkärinä **Otto Kiiskinen**. Lopotissa asunut kunnanlääkäri **Eero Veikkolainen** piti Elisenvaarassa kerran viikossa vastaanoton mm. **Heikki Kiiskin** talossa (III 107) lähellä aikaisemmin mainitun piirilääkäri Arppen taloa.

Sairaala ei ollut Elisenvaarassa sen paremmin kuin Lopotissakaan. Tätä asiaa ajamaan oli perustettu jo v. 1924 »Sairastupayhdistys». Hanke jäi kuitenkin toteuttamatta. Raholan kylässä vanhassa kansakoulurakennuksessa toimi pitäjän tilapäinen kulkutautisairaala. Elisenvaarassa oli myös hammaslääkäri, ensin levätutkijana tunnettu **Rolf Grönblad** ja myöhemmin **Aili Ingraeus** sekä **Maire Heiskala**, joiden vastaanotto oli viimeisinä vuosina **Ina Relanderin** omistamassa talossa (III 119) yhteiskoulun lähellä. Terveysissarina toimivat Elisenvaarassa **Ester Lappalainen** ja **Käthe Brotherus**, kätilöinä **Saima Siponmaa** sekä **Helmi Halonen**. Elisenvaaraan perustettiin v. 1927 apteekki, jossa 1930-luvun apteekkareina toimivat **Assari Linnala** ja **Oskari Vierto**. Apteekkirakennus (III 75) sijaitsi Kurkijoen Osuuskaupan myymälää vastapäätä. Oskari Vierron aikana apteekki siirtyi **Honkasalon kahvila** vastapäätä Mikrilän ja Kamarahkon tien haarassa olevaan metsäteknikko Mäkitalon omistamaan liiketaloon (II 15).

Eläinlääkinnästä huolehtivat naapuripitäjän Hiitolan eläinlääkäri **Rafael Montell** sekä **Lauri Turkama**. Myös Kurkijoen Maamiesopiston eläinlääkinnän lehtorit hoitivat koko kunnan eläinlääkintäasioita. Heistä **Niilo Luikko** oli viimeinen. Eläinlääkäriin saanti

kiireellisissä tapauksissa oli kuitenkin hankalaa ja usein suorastaan mahdotonta. Ehkäpä tästä syystä kansan oli itse pystyttävä suorittamaan kotieläinten lääkitseminen. Karjavaltaisen maatalous oli opettanut emäntiä taitaviksi lääkitäjäiksi. Erikoisesti on mainittava **Sandra Kiiski**, Louhkan Pekan emäntä, kylän käyttämä neuvonantajana äkillisissä eläinten sairaustapauksissa. Liitujauhoa, tammen kuorta ja aloetta annettiin lehmälle ensiavuksi eläinlääkärin hoidellessa sitten lopullisen taudinmäärityksen ja lääkkeiden antamisen.

Elisenvaarassa oli myös monenlaista **teollisuutta**. **Tiilitehtaitakin** oli neljä. Näistä **Anttosen** ja **Taunin** (ent. Tichanoff) tehtaot sijaitsivat melkein vierekkäin Mikrilän tien ja Kotavaaranjoen välisellä alueella. Soikkelin ja valtion tiilitehtaot olivat taas aseman länsipuolella, nekin melko lähellä toisiaan (II 27 ja 31). Tehtaot tarjosivat kesällä töitä monelle kymmenelle hengelle. Varsinkin koululaisia oli usein töissä tiilitehtailla. Työmenetelmät olivat vanhanaikaisia. Hevonen pyöritti »kraanaa» eli savensekoittajaa. Valtion tehtaalla oli tosin käytössä konevoimalla toiminut »kraana». Tauni kokeili tehtaallaan myös koneellistamista, joskaan se ei oikein sopinut vanhoihin perinteellisiin työmuotoihin. Tiilenlyömisestä suorittivat yleensä naiset. Se oli hyvää kuntoa vaativaa työtä. Tavallisesti 800 tiiltä päivittäin oli urakan määrä. Parhaat »lyöjät» pääsivät tuhanteen kappaleeseen ja siitä ylikin. Elisenvaaran tiilitehtaot pystyivät tyydyttämään seudun tarpeen. Olihan pieniä tiilitehtaita toiminnassa lähiseudulla, ja joskus tiilien polttaminen oli eräänlaista omatoimista puuhaa rakennustöitä tehtäessä.

Myös **puusepäntehtaita** oli Elisenvaarassa useampia. Yhteiskoulun lähellä Sopen tienhaarassa oli **Kallion** kaksikerroksinen rakennus (III 113), jonka alakerrassa sijaitsivat verstaattilat. Yrityksen urheilukentän lähellä toimi **Neuvosen** puusepäntehtas (III 70), ja tämän lähellä oli vielä **Pönttösen** tehdas (III 64), joka valmisti mm. leikkikaluja ja ruumisarkkuja. Myös **Reino Kesselillä** oli pieni leikkikaluverstas (I 11). Voimakkaan rakennuskauden aikana 1930-luvun loppupuolella oli näiden tehtaiden tuotteilla kysyntää. Ne pystyivätkin tyydyttämään sekä oman paikkakunnan että koko pitäjän tarpeet. Vieläpä naapuripitäjiin vietiin valmiita tuotteita.

Peltolan kahvilan lähellä toimi pieni **virvoitusjuomatehdas**, jonka omisti **Onnela** ja hänen jälkeensä **E. Rasi** (III 101). **Ukkolan sementtivalimo** on myös muistettava eräänä Elisenvaaran monipuolisen teollisuuden edustajana.

Elisenvaaran **Turvepehkuosuuskunta** perustettiin v. 1908 ja se oli eräs pitäjämme vanhimmista osuuskunnista. Se oli myös pitkäaikainen osuuskunta, sillä sen toiminta jatkui aina evakkoon lähtöön saakka. Tehdas sijaitsi Parikkalaan menevän tien lähistöllä Sorjon kylän tuntumassa noin neljän kilometrin päässä asemaseudulta (E 141). Saman laajan Kenraalinsuon itäosassa oli lisäksi **valtion omistama turvepehku-tehdas** (E139), jonne kuljettiin Huutomäen tieltä. Mainitut tehtaot tuottivat turvepehkuja koko lähiseudun tarpeeksi. Osuuskunnan tehtaalta vietiin kollattua

pehkuu rautateitse laajalle alueelle enimmäkseen rakennusten täytteeksi ja myös vähäisessä määrin kuivikkeeksi. Turvepehkuosuuskunnan tehtaalla toimi työnjohtajana vuoteen 1935 saakka **Juho Kärnä**. Myöhemmin osuuskunnan perustettua **sahan ja myllyn** Yrityksen urheilukentän lähelle (III 69) toimi sekä myllyn että sahan työnjohtajana **Seth Peräaho**, Mikrilän sahalla opin saanut ammattimies. Turvepehkuosuuskunnan viimeisenä isännöitsijänä toimi **Juho Toiviainen** vuodesta 1936 lähtien. **Suohovilla** oli pieni sahalaitos pääasiassa omaa tarvetta varten. Sahurina oli **Eemil Tulonen**, joka samalla kesäisin toimi valtion turvepehkuutehtaan työnjohtajana. Valtion tehtaan turvepehkuun käytti lähes kokonaan koulutila ja vain vähäinen osa joutui myyntiin.

Elisenvaarasta Lopottiin oli säännöllinen **linja-autoyhteys**. Sitä täydensi vielä Kurkijoen Osuusmeijerin seka-auto, joka kävi arkipäivisin asemalla. **Pekka Veijalainen** kuljetti isolla seitsemän hengen autollaan lisäksi matkustajia aikaisemman linja-autoliikenteen lopetettuaan. Myös Mikrilän kautta Räihävaaraan ja Maasiltaan Viipurin-Sortavalan tielle oli linja-autoyhteys. Ainoa Elisenvaaran **ammattiautoilija** oli **Matti Lakkonen**, joka monien vuosien aikana toimi paikkakunnan ihmisiä kohteliaasti palvelevana automiehenä. Hätätilassa täytyi turvautua **muihin autonomistajiin**, jotka olivat valmiita palvelukseen kyytitarpeen ilmaantuessa. **Mauno Peltola, Arvi ja Toivo Sikiö** sekä **Taunin veljekset** suorittivat usein tilapäisajoja. Ensin mainittu sekä Sikiön veljekset suorittivat myös kuljetuksia kuorma-autolla. **Yksityisiä henkilöautoja** oli Elisenvaarassa muutamia muitakin. **Antti Koho** ja **Pekka Kiiskin** (Louhkan Pekka) pojat ajelivat omalla autollaan. Auton omistivat myös **Väinö Helin, Pauli Mälkiä**, aluepäällikkö **M. Kekäläinen**, apteekkari **O. Viento** ja piirilääkäri **Mauno af Heurlin**. Heitä vanhempi autonomistaja oli kuitenkin **Brita Arppe**, joka kuului pitäjämme ensimmäisiin autoileviin naisiin. Tehtailija **E. Rasilla** oli pieni pakettiauto virvoitusjuomatehtaan tarpeita varten.

Elisenvaaran **puhelinkeskus** sijaitsi Palmun talossa (III 105) vuodesta 1919 lähtien **Helmi Palmun** toimiessa keskuksenhoitajana vuoteen 1936 saakka. Tällöin valtio osti Etelä-Suomen Puhelin Oy:n linjat ja keskus siirrettiin maitokaupan rakennukseen (III 96). Viimeisinä keskuksenhoitajina olivat **Laina Hakala, Hertta Lehtiö** ja **Aili Tillonen**.

Aseman lähellä oli **poliisivartiokonttori** (III 16), Elisenvaaran poliisien **Robert Huolmanin** ja **Urho Nikkarin** toimipaikka, jossa Nikkari perheineen myös asui. Huolmanilla oli oma talo Kamarahkolla (II 10).

Elisenvaaraan syntyi useita ripeästi toimivia yhdistyksiä, jotka saivat innokkaita jäseniä kaikista yhteiskuntaluokista. Henkisen harrastuksen tarve oli suuri. Elisenvaaran **Nuorisoseura** perustettiin jo v. 1902. Kymmenen vuotta seura toimi eri tahoilla, kunnes oma talo v. 1912 valmistui (III 78). Sen ajan toiminnalle välttämättömät huone-tilat oli saatu. Talo sisälsi salin näyttämöineen ja kahvilatiloineen. Näyttämön alle oli sijoitettu näyttelijöiden pukuhuoneet ja kirjastohuone. Lisäksi talossa oli vahti-

mestarin asunto ja yläkerrassa joitakin vuokrattavia huonetiloja.

Seuran toiminta oli aluksi hapuilevaa, sopivien ja jäsenten kykyihin perustuvien toimintamuotojen etsimistä. Kerran kuukaudessa järjestetyt perheiltamat toivat näkyviin esiintyviä kykyjä ja antoivat viitteitä tulevasta harrastusaloista. Kokeiltiin eräitä kerhotyön muotoja ja suoritettiinpa joitakin tutkintojakin. **Seuralehti Kipinä**, jonka nimi oli myöhemmin Näin meidän kesken, sisälsi sekä arvokasta muistitietoa että henkisen alan tuotteita, kuten kirjoituksia, runoja ja piirroksia. Voimistelu- ja **urheiluseura Jymy** harrasti sen ajan tavan mukaan vapaaliikkeitä ja sauvavoimistelua. Naisilla oli myös aikoinaan voimisteluharjoituksia **Laina Näykin** johdolla ja v. 1938 perustettiin varsinainen **voimisteluseura**.

Näytelmäharrastus oli kuitenkin se toimintamuoto, joka Elisenvaaran Nuorisoseurassa kantoi kauniin hedelmän ja tarjosi asemanseudun väestölle monia nautittavia taidesityksiä. Suuri oli niiden innokkaiden jäsenten joukko, joka monia tunteja omasta vapaa-ajastaan uhraten oli mukana harjoituksissa. »Kun 1930-luvulla näytelmäkerho palkattujen ohjaajien avulla esitti useana talvikautena 5-6 kokoillan näytelmää, voidaan puhua todellisesta teatteriharrastuksesta, jossa taiteellisessakin mielessä päästiin suuriin tuloksiin ja voittoihin. Melkein kaikki parhaat kotimaiset useampiosaiset näytelmät tulivatkin esitetyiksi sekä suuri joukko johtavan näytelmäkirjallisuuden mestariteoksia käännösinä, vieläpä suoraan käsikirjoituksestakin», kertoo **Juho Toiviainen** nuorisoseuran näytelmäkerhon toiminnasta. Uskallettiinpa esittää myös operetti Lentäen Helsinkiin seuran oman orkesterin säästyksellä. Seurallahan oli 1930-luvun lopulla toiminnassa **sekakuoro**, **jousiorkesteri** ja **kamariorkesteri**, joiden ansiokkaana johtajana oli **Antti Jussila**. Myös **tanssiorkesteri** toimi seuran piirissä, sillä tanssitilaisuudet olivat tärkeää toimintaa varoja hankittaessa.

Kesäjuhlat pidettiin seurantalons pihamaalla. Kilpajuoksu suoritettiin maantiellä Suohovin suuntaan. Kokkojuhlaa vietettiin Äikäänmäen maastossa ja lippujuhla juhannuspäivänä pidettiin seurantalons pihamaalla. Jäsenille tarkoitettuja tilaisuuksia olivat mm. juhlatilaisuudet Aleksis Kiven päivänä ja Kalevalan päivänä. Näihin juhliin osallistui myös asemanseudun väestöä, sillä mainitut juhlat olivat todellisia kulttuuritilaisuuksia arvokkaine ohjelmineen. Joulujuhlaa vietettiin jäsenten kesken. Erikoisesti muistettava tilaisuus oli loppiaispäivänä järjestetty naamiaisjuhla. Näissä kaikissa juhlissa oli paljon järjestämistä. Niistä suoriutui taidolla talons **vahtimestari Aarne Pesonen**. Hän oli taitava maskeeraaja. Hän teki lavasteita. Hän oli talons sielu, elisenvaaralaisten tuntema, puuhakas henkilö. Seuran pitkäaikaisista **esimiehistä** on mainittava **K. Vairila** ja **Juho Toiviainen**, jotka toimivat yli kymmenen vuotta seuran esimiehen tehtävissä. **Laina Näykki** oli puolestaan kymmenen vuotta seuran **sihteerinä** sekä ohjasi monia liikuntaesityksiä. **J. Lukka** toimi yli 25 vuotta taloudenhoitajana ja kuiskaajana sekä **Anni Littunen** rahastonhoitajana parin vuosikymmenen ajan.

Toinen Elisenvaaran vireästi toiminut yhdistys oli Elisenvaaran **Työväenyhdistys**, joka

perustettiin v. 1905. Alkuvaiheet olivat tämänkin yhdistyksen piirissä hapuilevia ja toimintamuotoja kiteyttäviä. Aluksi pidettiin kokous kerran kuukaudessa ja myöhemmin toiminnan alkaessa vakiintua kokoonnuttiin useammin. Toiminnan tukemiseksi perittiin jäseniltä kuukausittain jäsenmaksua. Varojen puute oli kuitenkin suurena vaikeutena ja suorastaan esti toimintaa. Tämän takia valittiin huvitoimikunta, jonka tehtäväksi tuli iltamien järjestäminen varojen hankkimiseksi. Elisenvaaran Maanviljelyskoululla ja kansakoululla vuorotellen järjestettiin ohjelmallisia iltamia, jotka tuottivat melko tyydyttävästi tuloja. Tilaisuuksien järjestäminen ja ohjelman harjoittelu oli tilojen puuttuessa varsin vaikeaa. Liikemies **Pekka Korhoselta** ostettiin kuusi asuinhuonetta käsittänyt **talo** v. 1906. Talo saatiin heti käyttöön ja kokoushuonetilat olivat nyt oman orren alla. Juhlahuoneisto kuitenkin puuttui.

Vaikka velkataakka painoi jo yhdistystä, uskallettiin ruveta talon laajentamiseen näyttämön ja juhlasalin saamiseksi. Vuonna 1907 **talo oli valmis**. Näyttämön ja juhlasalin lisäksi se käsitti asuinhuoneita ja kansliatiloja. Monia taloudellisia vaikeuksia oli yhdistyksellä velkataakan lisääntyessä rakennustyön aikana. Jäsenten myötämielisellä suhtautumisella sekä lahjoituksilla saatiin talon kauppahinta kuitenkin maksetuksi. Velkaa jäi kuitenkin, ja huvitoimikunta sai työskennellä jatkuvasti. Nyt oli sen työ kuitenkin helpompaa. Niinpä valmistui suuria **näytelmiä**, kuten Roinilan talossa, Murto-varkaus, Jeppe Niilonpoika, Työmiehen vaimo ja monia muita. Varoja saatiin nyt myös kullisseihin, näyttämökaluksisiin ja pukuihin. Lisäksi lyhennettiin velkoja.

Jäsenkato oli varsin suuri v. 1908, jolloin Elisenvaaran-Savonlinnan rautatie valmistui. Paikkakunta oli kuitenkin ottanut yhdistyksen omakseen. Näytelmätoiminta jatkui, nyt näytelmäseuran muodossa ja palkatun ohjaajan avulla. **Kaisu Korhonen** toimi ohjaajan tehtävissä sekä tarvittaessa aina itse näytteli osia eri näytelmissä. Vierailuja tehtiin Lopottiin, Alhoon ja Sorjioon sekä naapuripitäjiin Hiitolaan ja Parikkalaan. Eräässä vaiheessa yhdistyksen piirissä toimi myös **laulukuoro** ja **Tienraivaaja**-niminen käsikirjoitettu lehti ilmestyi »nyrkkipainosta» vaihtelevan sisältöisenä.

V. 1908 perustettu **urheilu- ja voimisteluseura Yritys** toimi myöhemmin työväenyhdistyksen seurana. Oma lauta-aidalla ympäröity **kenttä** oli aseman itäpuolella. Talkoovoimin oli kenttä saatu käyttöön esiintymislavoineen. Mitenkään korkeita vaatimuksia ei tämä urheilukenttä kuitenkaan täyttänyt. Juoksurata oli kapea, jyrkkä-kaarteinen ja liian lyhyt. Heittojen ja hyppyjen suorituspaikat olivat sen sijaan tyydyttävät. Kentällä oli myös asemanseudun ainoa tanssilava, joka olikin kesäisin ahkerassa käytössä. Yritys pystyi lähettämään TUL:n liittojuhille joukkueet naisten, miesten ja poikien esityksiin. Elisenvaaran Työväenyhdistyksen piirissä oli monia uskollisia ja yhdistyksen toimintaa kaikin tavoin tukeneita jäseniä. Viimeisinä **puheenjohtajina** toimivat **Juho Anttonen** ja **Eino Lappalainen**. Huvitoimikunnan jäsenistä muistettakoon **J. A. Aarnio**, joka runoilijana ja näyttelijänä joutui uhraamaan paljon aikaansa yhdistyksen hyväksi. Hän oli aikoinaan myös yhdistyksen johtokunnassa. **Adolf Marttila** kuului sekä johtokuntaan että huvitoimikuntaan. Hän toimi

myös yhdistyksen liikuntakasvatuksen ohjaajana.

Edellä mainitut nuorisoseurantalo ja työväentalo olivat asemanseudun kokoontumispaikkoja, joissa järjestettiin juhlia, iltamia ja tanssitilaisuuksia. Myös monia vierailevia näyttelijäkiertueita esiintyi näissä taloissa. Nuorisoseurantalossa järjestettiin lisäksi kutsuntatilaisuudet. Kolmas vastaavanlaatuinen talo oli v. 1929 valmistunut Elisenvaaran **Suojeluskunnan talo** aivan nuorisoseurantalon vieressä. Talossa olivat kaikki suojeluskunnan tarvitsemat tilat, kuten juhlasali, ruokasali keittiöineen, kanslia ja varastot. Lisäksi siinä oli aluepäällikön asunto yläkerrassa ja vahtimestarin asunto sekä sauna alakerrassa. Juhlasaliin rakennettiin 1930-luvun lopulla kiinteät **elokuvalaitteet** ulkopuolella olevine konehuoneineen. Näin oli Elisenvaara saanut omat vakituiset elokuvansa, ja kiertelevät elokuvien esittäjät Söderlund sekä Tuisku katosivat. Arpajais-tuloja ja lainoja sekä talkootyötä tarvittiin ennen kuin **Suojalinna** oli valmis ja vihittiin tarkoitukseensa v. 1930.

Suojeluskunnan koulutus oli jalkaväkikoulutusta, johon myöhemmin liittyi ilmavalvontaja ilmatorjuntakoulutus. Tästä johtuen Elisenvaaran asemanseudun maisemakuvaan liittyivät **ilmavalvontatornit** Simolanmäellä ja aseman lähellä. Suojeluskunnalla oli oma **ampumarata** ja sen yhteydessä »Paukkupirtti» Parikkalaan menevän tien varrella noin kaksi kilometriä suojeluskunnantalolta. Elisenvaaran Suojeluskunta kuului Sortavalan Suojeluskuntapiirin III alueeseen eli samaan, johon kuuluivat myös Kurkijoen Suojeluskunnan sisämaan kyläosastot. Tämän alueen **päällikkönä** toimi res. ltn. **V. Toivainen** ja vuodesta 1933 lähtien kapteeni **M. Kekäläinen**. Suojeluskunnan viimeisinä paikallis-päällikköinä olivat **U. A. Manner** ja vuodesta 1934 lähtien **H. J. Rytönen**.

Lotta Svärd Elisenvaaran paikallisosastoon kuuluivat myös naapurikylien lottaosastot. Tavallisten lääkintä-, muonitus-, varus-, keräys- ja toimistotehtävien lisäksi koulutus käsitti viesti- ja ilmavalvontatehtäviin perehtymisen. Harjoitusten avulla saatu taito punnittiin syksyllä 1939, jolloin ylimääräisiin kertausharjoituksiin kutsuttujen joukko-osastojen siirrot ja kuljetukset Elisenvaaran risteysaseman kautta vaativat lotilta suurta järjestelyä ja toimintavireyttä. Elisenvaaran lottien viimeisenä **puheenjohtajana** toimi **Laina Näykki**.

Partiolippukunta Korvenpojat perustettiin Elisenvaaraan v. 1931. Kaiken partioaatteen kuuluvan toiminnan lisäksi hiihdon oli harrastus erikoisen voimakasta partiopoikien keskuudessa. Lippukunta saavuttikin Suomen partiopoikien hiihtomestaruuksia vuosina 1926-39. Joukkuemestaruuksien lisäksi yltyivät **Erkki Valkeapää**, **Lauri Ijäs** ja **Erkki Heinonen** myös henkilökohtaisiin mestaruuksiin. Samoin paikkakunnan puulaakihiihdoissa sai lippukunta monta komeaa voittoa. Muusta Korvenpoikien toiminnasta mainittakoon »kesäleirit Marianvaarassa ja monet retket kotipaikkakunnalle ja erikoisesti jokavuotinen Karjalan maakuntaviesti polkupyörillä, johon useina vuosina osallistui monikymmenpäinen poikajoukko», kertoo **Kyösti Kärri** lippukuntansa toiminnasta. Hän sekä **Osmo Manner** toimivat viime aikoina Korvenpoikien johtajina viimeksi maini-

tun ollessa lippukunnanjohtajana. Myös tyttöjä varten perustettiin lippukunta **Vaaran-tytöt**, jonka toiminta noudatti partioliikkeen yleislinjaa kokouksineen, retkineen, merkkisuorituksineen ja kesäleireineen. Vaarantytöjen johtajana toimi **Mirjam Hirvonen**.

Elisenvaaran **Marttayhdistys** perustettiin v. 1931. Heti alkuun yhdistys sai runsaasti innokkaita jäseniä. Toimintaa laajennettiin, ja jo parin vuoden kuluttua perustettiin kerhot Marianvaaraan sekä Räihävaaraan. **Kyläkerhoja** olikin toiminnassa kaikkiaan **seitsemän** evakkoon lähdeettäessä. Marttayhdistyksen alkuvaiheen suuryrityksenä voidaan pitää Suojalinnassa v. 1933 järjestettyä kutomakurssia. Samalla pidettiin iltamat ja marttapäivät monine erilaisine kilpailuilleen. **Eeva Kiiski** ja **Hilja Tikkanen** olivat yhdistyksen monipuolisen toiminnan järjestelijöitä. He vuorottelivat yhdessä **Hanna Veijalaisen** kanssa sihteerin, rahastonhoitajan ja puheenjohtajan tehtävissä.

Maamiesseura perustettiin v. 1922. Se toimi vilkkaasti koko 17 vuotta kestäneen toiminta-ajan Elisenvaarassa. Eri kylissä pidettiin vuorotellen tilaisuuksia, joissa kurssien ja esitelmien avulla koetettiin antaa tietopuolista valistusta maanviljelyksessä ja karjanhoidossa. Maanviljelysseuran ja Elisenvaaran Maamiesseuran toimesta pidettiin useita maamiespäiviä ja näyttelyitä. Myös monenlaiset kilpailut kuuluivat seuran ohjelmaan. Maamiesseuran puheenjohtajana oli **Karl Lindroos** ja sihteerinä **Juho Toiviainen**.

Elisenvaaraan oli perustettu v. 1908 myös **Valtion Rautateiden Raittiusyhdistyksen** Elisenvaaran piiri. Iltamia ja raittiuskokouksia kuului yhdistyksen ohjelmaan. Retkeilyt Lumivaaran Hepolammille ja Marianvaaran Likolammille olivat kesän suurtahtumia. Yhdistyksen viimeisenä puheenjohtajana oli **J. A. Aarnio**.

Mannerheim-liiton Elisenvaaran osasto perustettiin v. 1937 pitäjän läntisiä kyliä varten. Terveyspäivät ja uimakoulu olivat osaston ohjelmassa ennen evakkoon lähtöä. Lopotin laivarannassa vihittiin neljä uimamaisteria ja 14 uimakandidaattia v. 1939.

Musiikin harrastus oli Elisenvaarassa hyvin monipuolista. **Kamariorkesteri** toimi **Antti Jussilan** johdolla päästen erinomaisiin tuloksiin. Pieniä orkestereja oli lisäksi yhteiskoulun ja kansakoulun piirissä. Nämä kaikki olivat Antti Jussilan innostavan ohjauksen alaisina. Elisenvaaran kamariorkesteri sekä **yhteiskoulun orkesteri** esiintyivät kerran radiossakin. Molemmat orkesterit olivat 14-16 soittajan vahvuisia pääpainon ollessa jousistossa. **Elisenvaaran Soitannollinen Seura (ESS)** **Osmo Suvannon** johdolla soitti lähinnä viihde- ja tanssimusiikkia. Sen kokoonpanossa olivat edustettuina kaikki tanssi-orkesteriin kuuluvat tärkeimmät soittimet. **Suojeluskunnalla** oli oma **torvisoittokunta**, eräänlainen lisätty seitsikko, jota johti **E. Reini**. Kuten aikaisemmin jo mainittiin toimi nuorisoseuran yhteydessä **sekakuoro**. Kuorotoimintaa oli myös lottien ja rautatie-läisten parissa. Elisenvaara oli siis melko voimakkaasti mukana erilaisissa musiikki-rienoissa 1930-luvulla. Kuuluihan laulu ja soitto Karjalan heimolle suurena henkisenä

perintönä.

Mutta palatkaamme vielä tarkemmin Elisenvaaran **urheiluasioihin**. Elisenvaarassa ei ollut kohtuullisia vaatimuksia täyttävää urheilukenttää. Kuten aikaisemmin jo mainittiin, oli **Yrityksellä kenttä**, joka vain hyppyjen ja heittojen suorituspaikoiltaan oli jotenkin vaatimukset täyttävä. Maanviljelyskoulun oppilaat olivat tehneet alueelleen poikien asuintalon editse ja ruokalarakennuksen ympäri kulkevan juoksuradan, jonka keskellä olivat hyppyjä heittolajien suorituspaikat. Tätä kenttää käyttivät mm. yhteiskoululaiset syksyn kilpailuissaan. Kurkijoen Maamiesopiston ja Elisenvaaran Maanviljelyskoulun oppilaiden jokavuotiset yhteiset urheilukilpailut pidettiin myös joka toinen kesä **Suohovin kentällä**. Valtion tiilitehtaan lähellä, **aseman länsipuolella** oli **ruohokenttä**, jota käytettiin paljon jalka- ja pesäpallon pelaamiseen. Se täyttikin melko hyvin tarkoituksensa. Urheilukenttä oli kuitenkin rakenteilla. Suojeluskunnantalon ja nuorisoseurantalon vieressä olivat kentän tasaustyöt jo melko valmiita evakkoon lähdettäessä. Mainittujen urheilupaikkojen lisäksi on muistettava Taitosen mäkeen rakennettu **hyppyrimäki**, jossa voitiin hypätä 25–30 metrin pituisia hyppyjä. Tämä harrastus oli kuitenkin vasta alkuaasteella. Innokkaita yrittäjiä oli, mutta mäksien ja pätevien ohjaajien puute olivat eräitä painavia syitä siihen, että tässä urheilulajissa ei ehditty ennen evakkoon lähtemistä päästä vielä kovinkaan pitkälle.

Edellä mainittujen **Yrityksen** ja **Jymyn** lisäksi perustettiin Elisenvaaraan vielä uusi seura, **Erä**, jonka ohjelmaan kuuluivat yleisurheilu sekä pesä- ja jalkapallo. Erä otteli pariinkin kertaan seuraottelun yleisurheilussa Kurkijoen Piiskaa vastaan. Jaakkiman Kisa oli toinen otteluvastustaja. Tasaväkisyyden merkeissä kulkivat nämäkin ottelut. Monia muitakin ystävyysotteluja Erä kävi lähiympäristössä ja hieman kauempanakin. Käkisalmea ja Hiitolaa vastaan oteltiin pesäpallossa. Savonlinnassa taas sikäläisen Pallokerhon kanssa käytiin jalkapallo-ottelu. Erä pelasi myös Karjalan piirin mestaruussarjassa jalkapalloa saaden tililleen muutamia kauniita voittoja. Elisenvaaran tiilitehtaan kentällä Erä pystyi tasatulokseen piirin mestaria Värtsilän Terästä vastaan. Erän keskeisin henkilö, sen »sielu ja henki», oli **Pauli Mälkiä**, joka usein itse maksoi joukkueen ottelumatkat Sortavalaan ja Pitkärantaan. Hän oh innoittaja ja suuri jalkapallon ystävä.

Elisenvaaran urheiluelämään antoi oman panoksensa suojeluskunta, jonka piirissä oli eräitä hyviä ampujia. **Uuno Manner** muistettakoon hyvänä pistooliampujana. **Harry Laurén** Suohovilta oli todellinen monipuolisuusmies. Hän otti osaa sekä yleisurheiluun että myös ampumahiihtoon. **Jussi Ijäs** osallistui puolestaan suojeluskunnan kuninkuusmatkaan, 20 kilometrin hiihtoon. **Mikko Holm** oli aikomaan ns. urheilukuningas ja **Heikki Nummi** tunnettiin maamme parhaimmiston kuuluneena keihäänheittäjänä ollen myös lajin maaotteluedustajana. Molemmat mainitut urheilijat olivat rautatieläisiä. Maanviljelyskoulu ja yhteiskoulu antoivat oman panoksensa asemanseudun urheiluelämään. Aikaisemmin on jo mainittu edellisen koulun urheilutoiminnasta. **Yhteiskoulun Reipas** oli viime aikoina keskittynyt telinevoimisteluun silloisen voimistelunopettajan **Veikko**

Hirvosen innoittamana. Yhteiskoulun joukkueita nähtiin myös asemanseudun halkijuoksussa ja puulaakihiihdoissa.

Elisenvaaran Maanviljelyskoulu oli syntynyt Kurkijoen koulutilaan kuuluneille maille, jotka oli vuokrattu **Evald Relanderille**, presidentti Lauri Kr. Relanderin isälle ehdolla, että hän aloittaa siellä v. 1895 julkaistun asetuksen mukaisen maanviljelyskoulun. Oppijakso oli kaksivuotinen ja etupäässä käytännöllistä opetusta. Yksivuotinen **Itä-Karjalan Tietopuolinen Karjanhoitokoulu** alkoi toimia v. 1904. Tätä varten oli Suohovin alueella suuri navetta, jossa perehdyttiin nautakarjan hoitoon. Myös suuri kanala ja sikala kuuluivat tilan harjoittelukohteisiin. Viljeltävänä oli yli 200 hehtaaria peltoa, jota oli saatu mm. soita ojittamalla. Ympäristö tarjosikin vaihtelevaa maanlaatua viljelyspinta-alaksi ja täten maanviljelyskoulun käytännöllinen harjoittelu sai hyvän koekentän. Sitarsuon tuntumassa Parikkalan tien varrella olivat koulun rakennukset.

Kuten aikaisemmin mainittiin, poikien asuntolan editse ja ruokalan ympäri kulki juoksurata. Siinä lähellä maantien toisella puolella oli koulun johtajan **Eino Airaksisen** asunto. Agronomi **Oskar Ehrnrooth** oli koulun toinen opettaja, joka opetti lähinnä teoreettisia aineita. Tilalla oli myös suuri puutarha Parikkalan ja Haapavaaran teiden välisellä alueella. Samalla alueella oli asuntoloita, navetta, tallit, paja sekä useita talousrakennuksia. Koulutilan työnjohtajana toimi vuodesta 1931 lähtien **Harry Laurén** ja Titosta muuttanut **Antti Koho** ehti olla seppänä 11 vuotta. Puutarhasta vastasivat **Hilma Vakkolainen** sekä vuodesta 1936 lähtien **Bertta Vilmi**. **Emil Tulonen** oli metsätyönjohtaja. Hänen hoitoonsa kuuluivat mm. sahalaitos sekä turvepehku- ja tiilitehdas. Saha toimi sirkkelisahana turvepehkuutehtaan yhteydessä, mutta 1930-luvun puolivälissä tulipalo tuhosi molemmat. Tämän jälkeen saha muutettiin raamisahaksi ja se toimi Suohovin pihapiirissä. Sirkkelisahan sahureina olivat **Kusti Venäläinen** ja **Ville Hänninen** sekä raamisahan asettajina **Juho Kärnä**, **Viljo Palmu** ja **Nestori Sandström**. Mainittakoon, että kyseinen koulutila oli viimeisinä vuosina valtion paras tila viljantuotannossa ja kannattavuudessa. Karjanhoitokoulu oli hieman kauempana Parikkalan tien varrella. Koulun johtajana oli agronomi **Kaarlo Ilvonen** sekä opettajana hänen lisäkseen **Matilda Frilund**.

Elisenvaara oli siis vireän toiminnan kylä. Ei ollut näin ollen mikään ihme, että väestön lisääntyessä tuli tarve **korkeamman opetuksen** saamiseen. Olihan myös kouluikäisten lasten määrässä tapahtunut huomattavaa kasvua. Lähimmän oppikoulun sijaitessa naapuripitäjässä, Parikkalassa, oli koulunkäynti luonnollisesti hankalaa. Lapset olisivat joutuneet irtaantumaan kodistaan vanhempien valvonnasta ja asumaan vieraalla paikkakunnalla. Tämä olisi myös ollut kustannuksia kysyvä opiskelutapa. Rautatieläiset olivat aloitteentekijöinä oman koulun saamiseksi. Rautatievirkamies **K. Ojanperä** lienee ollut ensimmäinen, joka esitti kannatusyhdistyksen jäsenten koemerkintää konduktööreille **Adolf Marttilalle** ja **Kalle Vairilalle**. Hanke pääsikin hyvin alkuun. Kaikki kävi suunnitelmien mukaan, ja syksyllä 1927 aloitti **Elisenvaaran Yhteiskoulu** toimintansa. Tällöin kokoontui 30 toivorikasta ensiluokkalaista **Pekka Kiiskin** (Louhkan Pekka) taloon

Saavanmäelle aloittamaan uutta ja oudon jännittävää koulutietä. Enteellistä oli tämäkin.

Kierrettyään vuokralaisena työväentalolla ja suojeluskunnantalolla yhteiskoulu siirtyi syksyllä 1930 uudelleen Saavanmäelle, jossa nyt oli valmiina oma, uusi koulutalo. Osaksi Lopotin Koimäen kaksikerroksisen huvilan hirsistä rakennettu talo kohosi ylväänä opinahjona kalliolla. Miten tutuksi tuo Saavanmäki tulikaan monille sadoille lapsille! Jokainen kallionkolo oli tuttu. Pieni kelloseppä **Juho Pekkisen** mökki oli koulun nurkalla. Toinen pieni harmaa mökki »Tipu-Helenan» eli **Helena Kososen** asuma oli koulun itäpuolella. Sekin oli samoilla pihoilla koulun kanssa kuten **Katri Luomajoen** mökki aivan koulun nurkalla. Koulurakennuksen urakoitsijan **Antti Tiaisen** talo sijaitsi lisäksi koulun lähellä. Hieman kauempana olivat **Ina Relanderin** ja **Pekka Kiiskin** (Louhkan Pekka), tontin lahjoittajien talot. Parin sadan metrin etäisyydeltä ne näkivät innokkaiden nuorten joukon, joka oli valloittanut Saavanmäen, entisen markkinapaikan. Siitä tuli nyt »Koulunmäki», jossa yhteiskoulun aloittaja, ensimmäinen opettaja ja johtaja **Saimi Hukkanen** asui omassa talossaan, jota ympäröi harvinaisia kasvilajeja kasvava kallio-puutarha. Tällä mäellä lisäksi myöhemmässä vaiheessa kokoontui Elisenvaaran väestö jumalanpalvelukseen omassa rukoushuoneessaan.

Koulutyö alkoi päivittäin vasta klo 9.45. Tähän pakotti junien aikataulu. Tulihan kouluun lukuisasti oppilaita naapuripitäjistä Hiitolasta, Parikkalasta ja Lumivaarasta. Myös Jaakkimasta ja eräiltä muilta paikkakunnilta Sortavalan rautatien varrelta kävi lapsia Elisenvaaran Yhteiskoulussa. Asemalta Yrityksen kentän vieritse metsän läpi oikaisi polku, jota pitkin aamuisin vaelsi katkeamaton oppilasvirta asemalta ja jota pitkin kuutamoisina iltoina kulkivat tyttö ja poika käsi kädessä haaveillen. Jokapäiväiseen koulutyöhön sisältyi syksyisin patikkaretki Sorjon Penkkikankaanlammelle. Silloin tuli käveltyä 12 kilometriä eikä tuo matka polkupyörillä ja suksilla kulkemaan tottuneille sen ajan koululaisille rasittava ollutkaan. Reipasta mieltä se antoi pitkäksi aikaa.

Urheilukilpailut syksyisin ja hiihtokilpailut talvisin olivat fyysisen kunnon mittana arkisen koulutyön lomassa. Läksynlukujen oheen sopi paljon muutakin: luokkajuhlia monipuolisine ohjelmineen, voimistelukilpailut sekä ikäsarjojen kilpailut vauhdittomissa hyppyissä. Kaksi kertaa viikossa kokoontuivat pojat voimisteluharjoituksiin seuransa **Reippaan** riveissä. Tyttöjen vastaava seura **Sinikat** harjoitteli ohjelmia mm. valtakunnallisia voimistelujuhlia varten, joihin koulustamme osallistuivat joukkueet pariinkin otteeseen **Toini Sorrin** ja **Veikko Hirvosen** valmentamina. **Viljo Kaipaisen** johdolla tarkastelivat **Kipinän** jäsenet kuuta ja tähtiä sekä **Toivo Sovisen** johtama **Luonnon Ystävät** tutustui sekä eläin- että kasvimaailman tapahtumiin. Intoa riitti ja innokkaita ohjaajia oli opettajien joukossa. Koulun orkesteri oli **Antti Jussilan** perustama, vaikka se pari viimeistä vuotta soitteli **Rainar Hakulisen** johdolla.

Ensimmäiset ylioppilaat valmistuivat v. 1935, ja v. 1940 saivat viimeiset ylimmän luokan yhdeksän oppilasta valkolakin, silloin ilman ylioppilaskirjoituksia. Kaikkiaan 55

ylioppilasta ehti koulu valmistaa Saavanmäellä. Näistä 46 suoritti kirjoitukset ja nuo mainitut yhdeksän ehtivät ylimmän luokan oppilaina kuluttaa koulun penkkejä noin puolitoista kuukautta syksyllä 1939.

Elisenvaaran Yhteiskoulu on käsite niille, jotka sen seinien sisällä saivat tiedon jyvää ja saivat olla mukana tässä kouluyhteisössä. Kun v. 1938 valmistui lisärakennus, jonka yläkerran sokkeloihin tuli ruoka- ja kahvibaari, olikin tapahtunut oppilaiden mielestä merkittävä parannus. Olihan tuo baari heidän kannaltaan tärkeämpi kuin koulun opetustilojen lisääntyminen toisella voimistelusalilla, kahdella luokkahuoneella ja luonnonopin sekä luonnonhistorian erikoisluokilla kokoelmahuoneineen. **Kinnusen mamman** »possut» ja ruoka-annokset olivat monille oppilaille tervetulleita makupaloja ruoka-väliajalla. Koulu oli mennyt ainoaksi askeleeksi eteenpäin. Sitä mieltä olivat sekä opettajat että oppilaat.

Kaikin tavoin yhteiskoulu oli ympäristönsä suojeluksessa. Sen johdossa oli valveutuneita henkilöitä, jotka ymmärsivät paikkakunnan sivistystarpeen. **Oskar Ehrnrooth** toimi viimeisenä ja pitkäaikaisena johtokunnan puheenjohtajana sekä **Ina Relander** pitkäaikaisena rahastonhoitajana. Koululla oli myös uskollinen opettajakunta. **Saimi Hukkanen** toimi äidinkielen ja historian opettajana koko koulun toiminnan ajan eli 13 vuotta ollen tästä ajasta viisi vuotta koulun johtajana. **Lyyli Isoranta** saksan kielen opettajana ja **Toivo Sovinen** luonnonhistorian ja maantieteen opettajana palvelivat koulua kymmenen vuotta. Näin he kotiutuivat Elisenvaaran asemanseutuun ja työympäristöönsä pystyen täten parhaalla mahdollisella tavalla toimimaan oppilaittensa hyväksi. Koulun muina johtajina olivat **Aimo Tanila** (1932-35), **Tuure Poimio** (1935-38) ja **Viljo Kaipainen** (1938-40).

Lokakuun 9. päivänä 1939 kokoonnuttiin viimeiseen yhteiseen aamuhartauteen koulun tuttuun juhlasaliin. Täysilukuisina oltiin koossa. Muutamat miesopettajat reservin kertausharjoituksiin kutsuttuina olivat jo sotilaspuvuissa. Samoin jotkut pojat suojeluskuntapuvuissa ja eräät yläluokkien tytöt lottapukuisina olivat aivan kuin vieraita tässä ympäristössä. Vieraita he olivatkin. He olivat suurten tapahtumien ensimmäiset airueet koulussamme. Veisattiin isänmaan virsi ja pidettiin lyhyt rukous. Kouluyhteisömme oli kokoontuneessa muodossaan hajonnut. Se ei koskaan tullut yhteen samassa kokoonpanossa.

Elisenvaarassa oli **kaksi kansakoulua**. Vanhempi koulu sijaitsi Lopotin-Elisenvaaran tien läheisyydessä parin kilometrin päässä asemanseudulta. Uudempi ns. **Suohovin koulu** oli taas aseman länsipuolella Huutomäen tien varrella. Edellisessä toimi aikaisemmin mainittu **Antti Jussila** opettaen vuosina 1933-40. Siellä hän sai kokoon oman koulunsa piirissä pienen orkesterinkin ja kaikin tavoin ohjasi oppilaittensa musiikkiharrastuksia. Muista opettajista mainittakoon **Arvi Terhola**, jonka opetusta saivat monet oppilaspolvet nauttia 36 vuoden aikana. **Laina Näykki** ja **Hulda Terhola** toimivat opettajina 17 ja 27 vuotta, ensiksi mainittu viimeiset vuodet Suohovin koululla, jonka opettajana

oli Mikrilästä siirtynyt innokas suojeluskuntamies **Emil Karhu**. Suohovin koululla päätti myös pidetty alakansakoulunopettaja **Hanna Korhonen** 26 vuotta kestäneen virka-uransa.

Kirkkomatka oli elisenvaaralaisille varsin pitkä. Tätä taustaa vastaan katseltuna ovat hyvin ymmärrettäviä ne voimakkaat pyrkimykset, joilla koetettiin parantaa hengellisen työn toimintamahdollisuuksia. Jumalanpalvelukset olivat olleet tilapäisiä, milloin missäkin kokoontumispaikassa pidettyjä hartaushetkiä, joihin seurakunnan papit vuorotellen tulivat puhumaan. Suojeluskunnantalossa ja yhteiskoulun juhlasalissa alettiin järjestää säännöllisesti jumalanpalveluksia siitä lähtien, kun oli v. 1934 saatu Elisenvaaraan oma pappi. **Eino Sares** asui »pappilassaan», **Antti Tiaisen** talossa, aivan yhteiskoulun vieressä. Liekö taas kohtalon sormi osoittanut ensimmäisen papin asuinpaikaksi juuri Saavanmäen, jolle v. 1938 kohosi hirsinen seurakuntatalo Pekka Kiiskin (Louhkan Pekka) lahjoittamalle tontille.

Tätä ennen oli kuitenkin tapahtunut paljon. Jo vuonna 1912 oli perustettu Kurkijoen-Elisenvaaran **Rukoushuoneyhdistys**, joka toimi alkuvuosina vilkkaasti, mutta myöhemmin toiminta lamaantui. Tähän vaikutti ratkaisevasti maatalousministeriön tekemä tonttilahjoitus. Kukaan elisenvaaralainen ei nimittäin hyväksynyt lahjoitettua, täysin syrjässä ollutta tonttia tulevan rukoushuoneen paikaksi. Pastori **Heimo Kortesiemen** tultua Elisenvaaran papiksi v. 1935 perustettiin Elisenvaaran **Pikkukirkkoyhdistys**, joka ripeästi ajoi oman pikkukirkon rakentamishanketta. Lopulta Kurkijoen seurakunta suhtautui myötämielisesti asiaan ja rakennutti **seurakuntatalon Saavanmäelle**. Pikkukirkkoyhdistys otti asiakseen tunnustella maaperää Elisenvaaran ja lähiympäristön muodostamiseksi omaksi seurakunnaksi. Pastori Heimo Kortesiemi ajoi innolla tätä asiaa, joka kuitenkin raukesi sodan alkaessa. Seurakuntatalon saaminen oli hengelliselle elämälle merkittävä tapaus. Nyt voitiin kokoontua pyhäisin Sanan ääreen. Heimo Kortesiemi toimi tehtävässään aina evakkoon lähtöön saakka. **Heikki Miikkulainen** hoiti kanttorin tehtäviä säestäen veisuuta urkuharmonilla.

Muusta Elisenvaaran hengellisestä toiminnasta mainittakoon **pyhäkoulu** ja v. 1929 alkanut **NKY:n** toiminta, joka oli varsin vilkasta piirisihteeri **Mandi Sinkkosen** ansiosta. Myös **diakoniatyötä** harrastettiin Elisenvaarassa aina 1930-luvulle asti, jolloin se alkoi toimia alaosastona Kurkijoen Diakonaattitoimikunnan kanssa. **Valpuri Saarni** suoritti Elisenvaarassa varsin pitkän päivätyön toimien menestyksellisesti diakonissana yli 20 vuotta. Viimeisinä diakonissoina olivat **Enni Repo** ja **Rosa Vainevirta**.

Elisenvaarassa oli monia **henkilöitä**, jotka varsinaisen toimensa ohella **uhrautuvasti ottivat osaa moniin paikkakunnan yleisiin rientoihin** tai pitkäaikaisella toiminnallaan kehittivät oman alansa tai ammattinsa taitamista.

Jo aikaisemmin on mainittu asemapäällikkö **K. A. Bergman**, joka oli virassaan vuosina 1917-34. Hän oli mieltynyt antiikkiesineiden kauneuteen ja vaivojaan säästämättä

hankki niitä kokoelmiinsa. Hän oli aikaansa edellä, sillä silloin ei vielä ymmärretty vanhojen esineiden arvoa ja täten niitä oli helppo saada, joskus jopa pieninkin taloudellisin uhrauksin. »Jälkipolvet saavat olla kamarineuvos Bergmanille kiitollisia monen sivistyshistoriallisesti arvokkaan muinaismuiston pelastamisesta tutkimukselle. Bergmanin kokoelma edustaa kansansa menneisyyden innoittaman miehen elämäntyötä, joka on kasvanut kaikkensa antavan ja uhraavan rakkauden voimalla», on **Riitta Kilpi** sanonut Bergmanin elämäntyöstä. Hänen kokoelmassaan oli noin 2500 esinettä 1700- ja 1800-lukujen herraskartanoiden sisustuksesta. Siellä oli erilaisia huonekaluja, hopeaesineitä, ryijyjä, koruompelutöitä, valaisimia ja kirjoja. Viimeksi mainittujen joukossa oli mm. Agricolan Se Wsi Testamenti 1548 ja kaksi kappaletta vuoden 1642 Raamattua.

V. 1934 Bergmanin päästyä eläkkeelle kokoelma siirtyi Helsinkiin ja joutui Suomen Kansallismuseon hallintaan. Miksikään matkailukohteeksi eivät hänen kokoelmansa kuitenkaan Elisenvaarassa tulleet. Bergman oli erakko, joka yksin puuhaili kokoelmiensa parissa. Hänellä oli myös monia piintyneitä tapoja. Palkkoja maksaessaan hän kirjoitti muistiin suurimpien setelien numerot ja kenelle oli sen antanut. Hänellä oli myös tapana ajella ihmisiä pois aseman portailta. Totuttuun tapaansa hän kerran matkalla ollessaan alkoi tyhjentää Savonlinnan asemarakennuksen portaita junaa odottavista ihmisistä.

Kuten edellä selvisi K. A. Bergman ei ottanut varsinaisesti osaa paikkakunnan rientoihin, vaan eristäytyi ympäristöstään. Sitä eivät tehneet monet muut rautatieläiset. Ylikonduktööri **Adolf Marttila** oli valtuustomies ja mm. viimeisen kunnanvaltuuston jäsen. Hän kuului Keski-Karjalan Osuusliikkeen hallintoneuvostoon ja raittiusseuran johtokuntaan. Myös yhteiskoulun johtokunnassa hän toimi usean vuoden ajan. Erikoisesti on muistettava hänen tarmokas toimintansa Elisenvaaran Työväenyhdistyksen riveissä. Hän oli yhdistyksen johtokunnassa sekä toimi huvitoimikunnan jäsenenä. Eräässä vaiheessa hän oli myös yhdistyksen liikuntakasvatuksen ohjaajana.

Ylikonduktööri **Kalle Vairila** oli aikoinaan mm. taksoituslautakunnan jäsenenä ja kuului yhteiskoulun vanhempainneuvostoon. »Hän oli kiireestä kantapäähän nuorisoseuramies. Toimiessaan monet vuodet seuran esimiehenä oli hänen sydämellään saada yhä lisääntyvä määrä nuoria toimintaan mukaan sekä saada seuran talous kestäväälle pohjalle», kertoo hänestä **E. V. Koskela**, joka nuorisoseuran sihteerinä joutui useita vuosia toimimaan »Touhu-Kallen» mukana nuorisoseuran hyväksi.

Veturinkuljettaja **Klaes Hämäläinen** oli toinen elisenvaaralainen kunnallismies, joka kuului mm. viimeiseen kunnallislautakuntaan. Hän oli myös Karjalan Valo Oy:n johtokunnan jäsen. Kirjakaupassaan asioineet paikkakuntalaiset oppivat tuntemaan hänessä avuliaan ja huumorintajuisen henkilön.

Kolmaskin kunnalliselämään osallistunut rautatieläinen, mm. viimeisessä kunnanvaltuustossa, veturimestari **Uuno Manner**, joka ansiokkaasti toimi Elisenvaaran

Suojeluskunnan paikallispäällikkönä vuosina 1930-33, ehti virkansa ohella puuhailla useilla vapaan harrastuksen aloilla. Ehkä suurimman osan vapaa-ajastaan hän vietti ampumaradalla. Hän oli hyvä ampuja, joten harjoittelu vei oman aikansa. Mutta paljon muutakin jäi hänen tehtäväkseen. Taitavana ja aloitekykyisenä ihmisenä hän suunnitteli mm. ampumaradan taululaitteiston korjailleen ja rakentaen tätä vapaa-aikoinaan.

Muista kunnallismiehistä mainittakoon maanviljelijä **Pekka Kiiski**, joka toimi kunnanvaltuuston puheenjohtajana 1929-30. Hän oli innokas suojeluskuntamies ja toimi erääseen aikaan Karjalan Valo Oy:n puheenjohtajana. Monet kurkijokelaiset tuntevat hänet erinomaisena puhujana, jonka muotokauniita puheita saatiin kuulla sekä oman pitäjän että naapuripitäjien juhlatilaisuuksissa.

Maanviljelyskoulun johtaja agronomi **Eino Airaksinen** kuului mm. viimeiseen kunnanvaltuustoon. Lisäksi hän oli yhteiskoulun johtokunnan jäsenenä ja vähän aikaa myös johtokunnan puheenjohtajana. Hänen harrastuksensa kohdistuivat maanviljelysseuran ja suojeluskunnan toiminnan tukemiseen. Edellisessä hän oli tilaisuuksien esitelmöitsijänä ja jälkimmäisessä jonkin aikaa esikunnan jäsenenä. Myös Karjalan Valo Oy:n piirissä Eino Airaksinen toimi kuuluen johtokuntaan ja oli sen ensimmäinen puheenjohtaja.

Maanviljelijä **Juho Toiviainen** toimi kotiseudullaan monissa luottamustehtävissä. Hän oli suojeluskunnan esikunnan jäsenenä ja apukouluttajana. Lähes 16 vuotta hän toimi nuorisoseuran esimiehenä aikana, jolloin seura eri harrastusaloillaan saavutti kauniita tuloksia. Elisenvaaran Turvepehkuosuuskunta oli myös kauan aikaa hänen johdossaan. Lisäksi hän kuului mm. Kurkijoen Osuuskaupan, Elisenvaaran Maitokaupan, maamiesseuran ja osuuskassan johtokuntaan.

Karl Lindroos oli Elisenvaaran Maamiesseuran puheenjohtajana lähes kymmenen vuotta. Hänet tunnettiin asemanseudulla taitavana ja vakaana maanviljelijänä, jonka tila oli harjoittelutila. Hän kuului myös työväenyhdistyksen johtokuntaan.

Kansakoulunopettajista on mainittava **Arvi Terhola**, joka toimi Elisenvaaran vanhan koulun opettajana 36 vuotta. Hänet tunnettiin myös näyttelijänä sekä Elisenvaaran Nuorisoseuran ja raittiusyhdistyksen perustajajäsenenä. Myös osuustoiminta ja vapaaehtoinen maanpuolustustyö olivat lähellä hänen sydäntään. Arvi Terhola oli perustamassa Kurkijoen Osuuskauppaa ja toimi suojeluskunnan esikunnassa. Aikoinaan hän kuului myös yhteiskoulun vanhempainneuvostoon.

Antti Jussila, laajemmaltikin tunnettu musiikkimies, toimi Elisenvaaran vanhalla kansakoululla seitsemän vuotta. Samalla hän oli yhteiskoulun laulunopettajana vuosina 1936-38. Hän sai Elisenvaarassa laajat piirit innostumaan musiikkiin ja monet jatkamaan jo aikaisemmin aloittamaansa harrastusta. Kuoro- sekä orkesteritoiminta kukoisti Elisenvaarassa hänen aikanaan.

Matti Littunen, Aromäeltä Elisenvaaraan kotiutunut osuustoimintamies, toimi vuosikautia menestyksellisesti Kurkijoen Osuuskaupan toimitusjohtajana. Hän oli myös nuorisoseuramies, joka monin tavoin tuki varsinkin kotikylänsä, Aromäen, nuorisoseuran toimintaa. Rauhallisen ja sovittelevan luonteensa johdosta hänen toimintansa eri yhdistysten jäsenenä kaatoi monia raja-aitoja sekä tasoitti mielipide-eroja.

Matti Valtonen, pitäjän kuuluisa hevostamies, oli karjalaisten hevossukujen hyvä tuntija. Hän oli myös pystyvä hevosten kasvattaja ja kouluttaja, jolla oli »veressään» hevosten oikea käsittelytaito. Vielä 60-vuotiaana Matti Valtonen ajoi kilpa-ajoissa ryhdikkäänä saaden yleisön jakamattoman suosion. Matti oli hevosten ystävä sydänjuuriaan myöten. Häntä eivät järkyttäneet autot eivätkä pelloille ilmestyneet traktorit. Ne tekivät omaa työtään, mutta hevosta ne eivät Matti Valtoselle voineet koskaan korvata.

Erik Kauppinen oli Elisenvaaran Alakylän tunnettu hahmo. Jälkipolvien on syytä muistaa hänet esimerkillisenä maanviljelijänä ja sinä aikana monien rohkeiden uudistuksien tekijänä. Juho Toiviainen kirjoittaa hänestä: »Hän osoitti monin tavoin, että vain kova työ voittaa kaikki vastukset. Hän mm. latoi kivistä salaojat pihapellolle usean hehtaarin alalle. Pahimpana pula-aikanakin hänellä oli useita miehiä uudisraivauksella ja talvella suota saveamassa. Pelkäämättä hän iski kuokkansa suohon sekä korven kamaaraan raivaten uutta viljelysmaata kymmeniä hehtaareja. Hänen tyttärensä kertoo, ettei hän kesäaikana koskaan nähnyt isänsä nukkumaanmenoa eikä ylösnousua.»

Kaisa Möltsi, työn tuttava, kuului niihin henkilöihin, joita tarvittiin töiden ollessa maatiloilla kiireimmillään. Hän oli aina valmis, sillä »terhakka leski, jonka lapsilisät ja sosiaaliavustukset olivat hänen omissa uutterissa käsissään, ja jolla oli neljä lasta, ei joutanut viettämään laiskanpäiviä», kertoo hänestä Hilja Toiviainen ja jatkaa: »Ei Kaisa arkaillut eikä näperrellyt. Kun keritsimet lipsuivat, putosi villa lepeinä lampaan selästä. Varpuluudat suihkivat ja hiekka rouskui jalkojen alla, kun Kaisa pesi tuvan maalaamatonta lattiaa. Vesi läiskähti justiinsa oikeaan paikkaan ja sukkeluus kirposi suusta.» Möltsin Kaisa oli taistellut vaikeuksia vastaan ja hän oli ne voittanut.

Laina Näykki toimi kansakoulunopettajana 17 vuotta ensin Elisenvaaran vanhalla koululla ja myöhemmin Suohovin koululla. Hän otti osaa moniin valistusorientoihin toimien mm. lottien puheenjohtajana. Hän ohjasi liikuntaesityksiä eri juhlissa sekä lottien että nuorisoseuran piirissä.

Maanviljelysneuvoksetar **Ina Relander** toimi yhteiskoulun johtokunnassa koko koulun toiminnan ajan. Lisäksi hän oli myös rahastonhoitajana vuosina 1927-38. Koulu oli hänelle hyvin läheinen. Kannatusyhdistyksen piirissä toimiessaan hän joutui monin tavoin käyttämään vaikutusvaltaansa koulun taloudellisen tilan kohentamiseksi. Se oli ehkä epäkiitollinen tehtävä, mutta se kantoi kauniin hedelmän. Aikoinaan hän kuului myös Elisenvaaran Diakonaattiyhdistyksen johtokuntaan.

Varsin suuren ja merkittävän työpanoksen omalla alallaan suoritti **Matilda Frilund** toimiessaan Itä-Karjalan Tietopuolisen Karjanhoitokoulun opettajana, johtajana ja apulaisjohtajana. Hän oli tarmokas ja innokas opettaja sekä hyvä puhuja. Hänet muistetaan myös lottien puheenjohtajana. Erääseen aikaan hän kuului lisäksi marttojen johtokuntaan.

Saimi Hukkanen, Elisenvaaran Yhteiskoulun ensimmäinen opettaja ja johtaja, kuului kirjaimellisesti koulun kalustoon. Hän toimi koulun opettajana koko sen toiminnan ajan Elisenvaarassa. Lukuisat oppilaspolvet ovat opetelleet äidinkieltä, historiaa ja maantiedettä hänen johdollaan. Kaiken koulutyön lisäksi oli hänellä aikaa ympäristölleenkin. Lottatyö oli hänen sydäntään lähellä, liikunnan harrastus ja luonto kiinnostivat myös häntä. Monilla retkillään hän on tehnyt eräitä merkittäviä kasvilöytöjä ja täten kartuttanut kotiseutunsa kasviston tuntemusta. Saimi Hukkanen kuului Saavanmäkeen. Entinen Markkinmäki, josta tuli Koulunmäki ja lopuksi Kirkkomäki. Siinä oli monta Elisenvaaran vaiheisiin liittyvää asiaa. Markkinoita oli vain muutamia, seurakuntatalo valmistui vähän ennen evakkoon lähtöä. Koulunmäkenä se oli kauimman aikaa.

Elisenvaara taajamineen ja vauraine ympäristöineen oli kehittyvä kylä. Se oli pitäjämme väkirikkain kylä. Se oli myös Laatokan Karjalan suurin rautatiekeskus. Mutta kehitys jäi kesken.